

עומקא דפרשה

שבועות - בעניני עול תורה

בס"ד ערב שבועות תשע"א

- שער הציון
- קושיא לשבועות
- שעבוד הגוף לתורה
- ב' דרכים בעול תורה
- קבלת עול תורה
- ברכה"ת בקבלת התורה
- חיוב עמל התורה
- גדר עוסק בתורה
- מהות חג השבועות
- הפסקה מת"ת דרבים
- מלחמתה של תורה

- טוב לגבר כי ישא עול
- עול הקביעות בתורה
- קבלת עול בנעשה ונשמע
- שיעור חיוב ת"ת
- גדר קבלת עול תורה
- איסור דברים בטלים
- ת"ת בליל שבועות
- קביעות עיתים לתורה
- כפרת עול תורה
- שבת בבית ה'
- ת"ת כנגד כולם

רב משרשיא בשם ר' אידי, בכל הקרבנות כתיב חטא ובעצרת אין כתיב חטא, אמר להן הקב"ה מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם. (ירושלמי ר"ה פ"ד ה"ח).

פני משנה: בכל הקרבנות - מוספי רגלים כתיב בשעיר חטא, ו"שעיר חטאת אחד", ו"שעיר חטאת אחד", מלכד צענרת כתיב "שעיר עזים אחד לכפר עליכם", אמר להם הקב"ה מכיון שקבלתם עליכם עול תורה שניתנה צענרת להיות עמל ויגע זה כל לרכיכם, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם ואין החטא נזכר לפי שהתורה מכפרת עליכם.

חובת עמלה של תורה

הגאון רבי אריה פינקל - ראש ישיבת מיר

לכפירה וכמש"כ 'ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה' (שם יז) - והיינו שאינו מאמין שהקב"ה הוא 'בעל הכוחות כולם' ומייחס לעצמו את כל ההצלחה שלו, וזוהי כפירה ממש.

וכיון שהוכח היטב חומרת כפיות טובה ושמגיעה עד כדי כפירה נבאר עפ"י הפסוקים שם ומה שכתבו הספורנו והאבן עזרא היאך וכיצד היא הדרך להנצל מכפיות טובה.

דהנה לאחר הבטחת כל הטובות נאמר (ח"י) 'ואכלת ושבעת וברכת את ד' אלוקיך וגו', ופ"י הספורנו 'למען תזכור כי מאתו היו אלה לך'. ולהלן עה"פ 'והיה אם שחכ תשכח את ד' אלוקיך' פ"י הספורנו וז"ל: 'זוהי יקרה כאשר תייחס הצלחתך אל כוחך, ולא תברכהו עליה' (שם יט) ובהמשך 'עקב לא תשמעון' - וכל זה יקרה כשלא תברך כאשר צוך למעלה.

וטעם הענין הוא משום דאכילה ושתייה מביאים את האדם ל'ורם לבבך' ולייחס את כל טובו לעצמו, ולכן אחר הברכות נצטוו 'ואכלת ושבעת וברכת' רק אם יודה לקב"ה ויברכהו אחר שאכל, אינו כפוי טובה ולא יגיע לאמירת כחי ועצם ידי כי יזכור תמיד שהכל מאתו יתברך והוא שהוציאנו ממצרים ומקיימו עד היום וכמש"כ האב"ע וז"ל: 'אם עלה לבבך לאמר כחי ועצם ידי - זכור הנותן לך כח'. משא"כ הכפוי טובה שלא יברך את הקב"ה על כל הטובות הוא ידרדר עד כפירה ח"ו, כי לא יחדיר לעצמו שמעצמו אין לו כלום.

וכן הוא בפירוש הרשב"ם וז"ל (ח"ז), 'כי ד' אלוקיך מביאך אל ארץ טובה - ולבסוף ורם לבבך, לכך אני מצוין לזכור את הדרך וסיפוק דרכיך משמים, וידעת כי לא בכח יגבר איש'. עכ"ל.

והנה כמו"כ מצינו בפרשת 'והיה אם שמוע' שנאמר (דברים יא, טז) 'השמרו לכם פן יפתה לבבכם' ופרש"י 'כיון שתהיו אוכלים ושבעים, השמרו לכם שלא תבעטו, שאין אדם מורד בקב"ה, אלא מתוך שביעה, שנאמר פן תאכל ושבעת וגו' מה הוא אומר אחריו ורם לבבך ושכחת, ואכן גם שם הירידה היא מרפיון בתורה עד כפירה וכמש"כ רש"י 'וסרתם' - לפרוש מן התורה, ומתוך כך ועבדתם אלוהים אחרים שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בעבודה זרה.

וזהו הטעם שחכמינו ז"ל תקנו לנו לברך על כל הנאה, והיינו כדי שבשעת ההנאה נזכור שהכל מחסד השם ואנו מוקירים לו טובה עליהם, ובכך לא נגיע לכפיות טובה, וכמש"נ.

נמצינו למדים שכפיות טובה גורמת לכפירה, והטעם שכיון שלא מכיר

בשירת האזינו נאמר (דברים לב, ו) 'הלד' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם' ופרש"י 'שהטיב לכם בכל הטובות, עם נבל ששכחו את העשוי להם'. כלומר שמי שאינו מכיר טובה לקב"ה נקרא 'נבל', והטעם הוא שכמו עלה נובל פרושו שפגה ממנו חיותו, כמו"כ אדם כפוי טובה בטלה ממנו כל טיפת לחלוחית אנושיות, ועל זאת מוכיחה התורה - הלד' תגמלו זאת.

והנה שורש הכרת הטוב של האדם להקב"ה נמצא בעסק התורה, דכאשר האדם מקבל על עצמו לעמול בתורה, היא מביאה אותו לאהבת ה' והכרת טובה. ומאיךך אם הוא פורק את עול עמל התורה, הרי הוא בסכנת כפירה ח"ו. וכמו שכ' רש"י עה"פ 'אם בחקתי תלכו' שתהיו עמלים בתורה, וכן להלן (כו יז) 'ואם לא תשמעו לי' - להיות עמלים בתורה. ובאותו שאינו עמל בתורה שנאמרו התוכחות יכול לרדת לשאל תחתית עד כדי כפירה ח"ו וכמתואר ברש"י עפ"י תו"כ וז"ל: 'ואם לא תשמעו לי - להיות עמלים בתורה, ולא תעשו - משלא תלמדו לא תעשו הרי שתי עבירות, ואם בחוקתי תמאסו - מואס באחרים העושים, משפטי תגעל נפשכם - שונא החכמים, לבלתי עשות - מונע את האחרים מעשות, את כל מצוותי - כופר שלא צויתם, להפרכם את בריתי - כופר בעיקר. הרי שבע עבירות, הראשונה גוררת השניה' וכו'.

ומבואר שחוסר עמל בתורה מביא לידי כפירה, ובאמת שמבהיל חומרת ההמנעות מעמל התורה, אך הדברים צריכים ביאור היאך מחמת כן יגיע לכפירה רח"ל, והלא מקיים הוא מצוות ואף עוסק בתורה, אלא שלא עמל בה. ונראה לבאר הדברים עפ"י הפסוקים בפרשת עקב שם מתואר ג"כ שההולכים בדרך הראויה יזכו לברכות כמו שנאמר (דברים ז, יג) 'ושמר ד' אלוקיך לך את הברית ואת החסד וגו', ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטןך וגו'.

ובהמשך הפסוקים שם 'השמר לך פן תשכח את ד' אלוקיך לבלתי שמור מצוותיו וגו' פן תאכל ושבעת וגו' ובקרך וצאנך ירביון וגו' ורם לבבך ושכחת את ד' אלוקיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים' וגו'. וכתב האבן עזרא 'ורם לבבך - ותשכח כי עבד היית בשפלות לב, ותשכח את העינוי והרעב והצמא שהי' לך במדבר, ואעפ"כ ד' כלכל אותך'.

הרי שנתבאר לנו מכל האמור שע"י כפיות טובה בקב"ה מגיע האדם לכל הקללות הנוראות עד כדי שנכלל במה שכתוב שם (ט) 'העדותי בכם היום כי אבד תאבדון רח"ל, וכל זה מחמת שירם לבבך' מחמת הגאווה שאינו מכיר בטובות השם יתברך.

ואכן גם בזה מגיעים הדברים מחוסר בעמל התורה, ומגיע ג"כ

א. מדרש רבה בראשית פרשה סד ד: "ר' יצחק בר חייה אמר רשעים תחילתן שלוה וסופן יסורין, צדיקים תחילתן יסורים וסופן שלוה". ע"ש. סדר העולם הגשמי הוא, מי שממהרת אצלו ההצלחה ומקצר את דרך ההשקעה, הוא חלקו העולם הזה, לכן כמה שיותר ינצל את ימיו נקרא שיש לו, וחז"ל הגדירוהו 'רשע'. אבל סדר העולם הרוחני הוא, שמתמודד האדם עם מלבושי עולם הזה, הם כל ההזדמנויות הרבות שיש בעולם להשתמש עימם להוציא לפועל את הרוחניות שבו, ולהביא אל תוך גופו את הארת נשמתו, הוא הגדירוהו חז"ל "צדיק".

ב. הרוח הנושבת בעולם מתרבות הגויים, החודרת בלא התבוננות אל מושכלות ראשונות גם בתוכנו, "שעמל" מוגדר כ"סבל" שעדיף בלעדיו, ולכן מחפשים ומחדשים קיצורי דרך, ואינו כן, אלא אומר הפסוק באיכה ג' כ"ז 'טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו, בעודו נער ומתכנן את ימי גבורתו בן שלשים לכת, נושא הוא עול בנעוריו אז טוב לגבר, העמל הוא ההתכנסות אל תוך החיים האמיתיים, איך תבוא הנשמה באדם אם לא יפעל להביאה. "עול תורה" הוא השאיפה בלב פנימה לרצות לדעת את דברי הבורא רם ונשא שליט על כלא, שבחר בעם אחד ליתן להם את דבריו והם נובעים ומים חיים המתחדשים תדיר.

ג. בלא שאיפה מראש לגמור מסכת ושיהיה תפוש בידו, או לעבוד על סוגיא לפרטיה בסיכום השיטות והביאורים, איך יקנה משהו ממנה, לכן כל יום יש קושי מחדש להביא את עצמו ללימוד ולקיום, ובדברים קטנים ואפי' פעוטים, יש תירוצים שאינו חייב עתה ללמוד, ואמרו חז"ל אם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך. אבל כשיש מבט דמגמה, שאין קנין והצלחה בלא השקעה לאותה מטרה שחפץ בה, מיד הרבה מן ההפרעות נעלמות, ואדרבה העונג והשמחה שהוא עומד בשאיפות שלו, למרות טרדה זו או הפרעה אחרת, אין ערוך להם. ואז הנפש שמחה בעמלה ונבלעים הדברים באיברים, ומתפתח אהבת התורה לאין קץ, כי הוא נכנס אל עולמה של התורה מתוך השקעה.

ד. הבחירה לאיזה חלק האדם שייך אם לעולם הזה, שהם התחרות בין החברים, או להכות לכבוד שיגיע לו מן הלימודים, לבין אם שייך לקירבת אלקים לחלק של הנשמת חיים שבו, תלוי בלימוד ספרי יראה ומוסר, המלמדים את יקר ערכה ותפארתה של התורה ולומדיה, וכן להיות ירא שמים הממליך את בוראו וחפץ לעשות רצונו, וזה ידע על ידי הלימוד הרחב במחברי הספרים הקדושים בכל מרחבי עניני התורה אם בבקיאיות ידיעת תורה שבעל פה, אם בעיון דבריה והבנת טעמיה, אם בהגיעו אל הפוסקים המסדרים את הכרעת ההלכה והבנת דבריהם השיטות והספיקות, או בשו"ת בדברים המתעוררים. וכן במדרשים וביאור רמזי חידות לשונות ומליצות חז"ל, ובכל זה הפך בה והפך בה דכולא בה ומינה לא תנוע, ואחוז בזה וגם מזה אל תנח ידך, זהו עול תורה. ואדרבה הבה נלמד ממוסדות החנוך למקצועות, אי אפשר להיות במוסד כזה בשכר לימוד גבוה, ואין לתלמיד תכנית ומסגרת להיכן פניו מועדות. ולהבדיל בין הקודש ובין החול, לא נתבונן איך אנחנו נצליח בתורה בלא סדר מסוים עקבי ונחוץ.

ה. עוד מתחייב מעול תורה הוא ההסכמה שתיכנס התורה, ידיעותיה והבנותיה. אל שכלנו ודעתנו, במטרה להשתנות, לעשות מה שמתבקש מתוך דבריה, 'עול תורה' הוא עול להיות מונחה על ידה 'בהתלכך תנחה אותך'. ועל זה אמר שלמה המלך סוף קהלת 'דברי חכמים כדבונות', מה דרבן זה מכוין את הפרה לתלמיה אף דברי תורה מעלין את האדם מדרך מיתה לדרך חיים. הקב"ה יעזרנו להיטהר מהרוח של פריקת עול, לקבל את מלכותו ואת עול גזירותיו בשמחה, ונשים עצמנו כשור לעול וכחמור למשא לעשות נחת רוח לבוראנו.

כתב הרמב"ם (פ"ג מת"ת ה"ג) אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה ואכילה ושתיה וכיוצא בהן אלא בת"ת ודברי חכמה, וצ"ב וכי אם אינו רוצה לזכות בכתר תורה רשאי לאבד זמנו, הרי מחוייבים ללמוד בכל זמן פנוי. וי"ל דגם דברים שצריך לעשותם, לישן לאכול ולשתות ומיעוט שיחה הנצרכת לו, מ"מ הרוצה לזכות בכתר תורה צריך לסדר שלא יעבור לילה שלם בעניינים אלו בלי תורה, כי אין אדם לומד רוב חכמתו, ולכתרה של תורה נדרשת רציפות של "כל לילותיו".

כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב שנא' הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות (נדה עג). וצ"ב דאכתי שמעינן רק דע"י הלכות, עוה"ב לו. אבל מנין שצריך לזה לשנות 'בכל יום'. ועד"ז בסנהדרין צט: זמר בכל יום (פרש"י ה"ה מסדר למודך אע"פ שסדור בפ"ק כזמר) וכו' שנא' נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו. וצ"ב מהו שעור 'בכל יום', הל"ל 'תמיד', בין בכל שעה, ובין בכל שבוע, לפי המתאפשר.

וי"ל דהנה במנחות צט: ר' יוסי אומר אפי' סילק את [מערכת לחם הפנים] הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום אלא מה אני מקיים לפני תמיד שלא ילין [בלילה] שלחן בלא לחם, א"ר אמי מדבריו של ר' יוסי נלמוד אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות לא ימוש סה"ת הזה מפ"ך. ואמנם קי"ל כחכמים דפליגי על ר' יוסי, ולא מיקרי לא ימוש בכך, זהו רק לחומרא, אבל מודים לר' יוסי שיש שיעור למטה של פעם ביום. וכמש"כ בסוף שמיה"ל דמצות אהבת ה' שהיא תדירית יש לקיימה עכ"פ פעם אחת ביום. וכ"כ באהב"ת ח"ב פ"ב שלא יחסר אפי' יום א' מימי חייו ממידת החסד, כמו לענין קביעות עתים לתורה, וכבמ"ב קנ"ה סק"ד שקבעת עתים לתורה הלא בכל יום. ועד"ז מצינו בתוס' קדושין (ל ד"ה לא) בכל יום ויום עצמו ישלש במקרא משנה וגמרא. וכן אמרו (ירו סוף ברכות) אם תעזבני יום יומיים אעזבך. שבימים תליא מילתא. ולפ"ז מש"א (סנה' צט): הלומד תורה לפרקים וכו', פרש"י ואינו לומד תדיר תדיר, יל"פ שזהו כשאנו מקפיד שלא לדלג יום.

במגילה ג. שאמר המלאך ליהושע אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם ת"ת, א"ל על איזה מהן באת, א"ל עתה באתי. הקשה הגר"מ אזרחי שליט"א (חוברת חיזוק ג' עמ' קסד) בשביל מה הזכיר את התמיד כיון שתובע על ת"ת. ות"י להורות שהתביעה היתה על ביטול ה'תמיד' - הרצף בת"ת. שחסר לא רק את אותו לילה, אלא נפגם ה'תמיד' מהת"ת שבכל הלילות. וכמש"כ בשמיה"ל (שער התורה פ"ג) שאם הקביעות אינה בתמידות, אין רוח הקדושה שורה כל כך על הלימוד ההוא שבימים שהוא לומד. משא"כ אם הקביעות שלו היא בתמידות, קדושה גדולה ונוראה שורה על כל לימוד ולימוד. עכ"ל.

בביאה"ל (תער, ד) הביא ממשה"ל שכתב על סעודות בחנוכה "ואל תבטל מקביעותך". נראה דאע"פ שרשאים ליבטל מת"ת לזה, אבל קביעות בתורה אין לבטל לזה. וכמו"כ במ"ב (רנ א') כתב להכין לשבת מיד אחר תפילת שחרית בע"ש, "אך אם הוא רגיל ללמוד אחרי התפלה איזה שעור קצוב אל יבטלנו". ובס"י תל"א ס"ב הוצרך להשיענו "ואפילו אם יש לו עת קבוע ללמוד לא ילמוד עד שיבדוק".

תוס' מגילה ג. פירשו מש"א מבטלין כהנים מעבודתן לשמוע מקרא מגילה, דמשהאיר היום הוי 'זמן עבודה' והם מניחין אותה בשביל הקריאה, משו"ה קרי ליה ביטול, אע"פ שמתקיימת העבודה אח"כ. לפ"ז מש"א שם מכאן סמכו של בית רבי מבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה, יל"פ עד"ז שהיה להם זמן קבוע ללימוד יחד, כמו שיעור, ומבטלין השעה הקבועה כדי לשמוע מגילה ברוב עם, ודוחים את הקביעות לאחרי הקריאה. ורק משום פרסו"נ דוחים הקביעות, אבל לקיים מצוה אחרת ביותר רוב עם, אין דוחים הקביעות משעה לשעה. כשאומר בנתיים יש לי קביעות פלונית אבל איני מתחייב להמשיך בה תמיד, כשישאלוהו קבעת עתים לתורה יתכן שלא יוכל להשיב כן, כי גדר 'קבע' פרש"י (אבות ב יג) אל אל תעש תפלתך קבע, כאדם שעלי קבר קבוע ומוטל עליו חובה ואומר כך וכך אני חייב. עכ"ל. ובשו"ע (אורח' צ' יט) יקבע מקום לתפלתו שלא ישנהו אם לא לצורך. דאם ניתן לשינוי שלא לצורך, א"י נקרא קבוע. ועד"ז בקביעות בתורה.

גדר קבלת עול תורה

הרב אלקנה גלעזר

מצינו מרגניתא נפלאה בדברי רבינו הרא"ש בהגדרת תלמיד חכם בכלל ובהגדרת קבלת עול תורה בפרט. והוא בשו"ת הרא"ש כלל ט"ו ס"ז וזה לשון קדשו: "כל תלמיד חכם שתורתו אומנותו ועושה תורתו קבע ומלאכתו עראי והוגה בתורה תמיד ואינו מבטלה להתעסק בדברים בטלים אך לחזור אחר פרנסתו... ובכל עת לבו על גירסתו ובגמר מלאכתו חוזר מיד לבית מדרשו והוא נאה דורש ונאה מקיים. ולא סאני שומעניה הוא בכלל רבנן כי הכניס צוארו בעול זה תורה ואין להטיל עליו עול משא מלך ושרים" עכ"ל.

והנה מלבד מה שכתב על ענין השקידה שבגמר מלאכתו חוזר לבית מדרשו, הקדים לזה את המילים "ובכל עת לבו על גרסתו", כלומר שההגדרה של קבלת עול תורה, אינה נמדת רק בזה שבכל זמנו הפנוי הוא לומד, אלא היכן שנמצא ואף בעת מלאכתו, גופו במלאכתו ולבו על גרסתו ותלמודו, והיינו שכל הזמן הוא בצפייה "מתי יבוא לידי ואקימנו", ורק אדם כזה הוא בכלל הכניס צוארו בעול התורה, והוא בכלל רבנן!

וכשנדייק בדברים נראה עוד נקודה נפלאה, שבזה יתבאר יותר ענין זה, שהרי לא כתב הרא"ש "לבו לתלמוד תורה" סתם, אלא "לבו על גרסתו", דהיינו שיש חלק מסוים שלו בתורה שהוא עסוק עתה לקנותו, ולזה לבו נתון, ולא בתור מצוה גרידא. שלומד מפני שצריך ללמוד, אלא "התורה דיליה" היא שמעסיקה אותו.

ועיקר דבר זה מצאנוהו ג"כ בדברי רש"י בשבת פח: על מה שאמרו שם למיימינין בה סמא דחיי, פירש"י עסוקים בכל כחם וטרודים לדעת סודה, כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא עיקר. כלומר לצורת העסק בתורה הוא באופן שטרודים לדעת סודה, שגירסתו ועינו בתורה מסורידים אותו, ואינם רק כמצוה אצלו. וזהו קיום עול תורה שהוא סמא דחיי.

ות"ת כנגד כולם

הרב צבי יהודה קראוס

במשנה ריש פאה איתא 'ותלמוד תורה כנגד כולם', ואי בירושלמי, ר' ברכיה ור' חייא דכפר תחומין, חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שוה לדבר א' מן התורה, וחד אמר אפי' כל מצותיה של תורה אינן שוות לדבר א' מן התורה, רבי אבא אבוי דרבי אבא בר מרי בשם ר' אחא, כתוב א' אומר וכל חפצים לא ישוו בה וכתוב א' אומר וכל חפצין לא ישוו בה, חפצים אלו אבנים טובות ומרגליות, חפצין אלו ד"ת דכתיב כי באלה חפצתי נאום ד", עכ"ל.

ולכאזו צ"ע, דבמשנה משמע שהתורה וכל המצוות שוים הם, וכדתנן ות"ת כנגד כולם, ואילו בירושלמי מבואר דאפי' כל מצוותיה של תורה אינן שוות לדבר א' מן התורה, הרי שמעלת התורה גדולה מכל שאר המצוות.

ונר' דיש כאן ב' ענינים שונים, הא' הא דאי' במשנתנו דת"ת כנגד כולם, שענינו כמ"ש הר"מ בפ"י המשנה וז"ל, "וכשתחקור על הענין תמצא ת"ת שקול כנגד הכל, כי בת"ת יזכה האדם לכל זה, כמו שביארנו בתחילת דברינו שהתלמוד מביא לידי מעשה", עכ"ל, וזה מצד מה שהתורה הוא מה שמביא את האדם לידי קיום כל המצוות, ולכן שקול הוא ככל המצוות, ובודאי מצד זה אין התורה יותר מכל המצוות, דאדרבה כל מעלתה בזה שמביא אותו לידי קיום כל המצוות, אלא שקולין הן, ואילו הך דירושלמי איירי בקדושת התורה וגודל יקרת מצות תלמוד תורה, שחלוק ביסודו מכל שאר המצוות, וכמו שהאריך בזה בס' נפש החיים שער ד' שבלימוד התורה האדם מתדבק עם הקב"ה דהוא ורצונו חד הוא, ויסוד שרשו נעלה מכל המצוות, ובה קאמר בירושלמי דאפי' כל המצוות כולן אינן שוות לדבר א' מן התורה. [וע"ס' ש' שמירת הלשון שער הזכירה פרק א' בד"ה ונראה]. ושור' בעזה"יית שכי"ב בס' משנת ר' אהרן חלק א' במאמר ות"ת כנגד כולם.

ויש להביא ראיה לזה ששני ענינים שונים הם, דהנה הירושלמי יליף לה מקרא דכתיב כל חפצין לא ישוו בה, דבאמת דבר זה לא היינו יודעים מסברא, ואילו מה שנאמר במשנתנו דת"ת כנגד כולם כ' ה"מ, 'וכשתחקור על הענין תמצא ת"ת שקול כנגד הכל, כי בת"ת יזכה האדם לכל זה', הרי דמסברא ידעינן דבר זה שלימוד התורה שקול כנגד כל המצוות, כי הוא מביא לידי מעשה וכו"ל.

איסור דיבור דברים בטלים

הרב צבי רותן

איתא בגמ' יומא יט: אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה שנא "ודברת בם" בם ולא בדברים אחרים. ויש להסתפק האם האיסור לדבר דברים בטלים הוא גם כאשר אינו יכול לעסוק בד"ת כגון בבית הכסא ובבית המרחץ או לא. עוד יד לדון האם נשים מוזהרות באיסור זה.

והנה מבוי בגמ' דיש דרשא מיוחדת לאסור שיחת חולין והקשה השפ"א מה צריך לזה תיפול"ל משום דהוי ביטול תורה. והיה נראה לומר דאה"נ ודאי יש איסור גם משום ביטול תורה אלא דנתחדש תוספת איסור בזה שהדברים בטלים אסורים מצד עצמם דנמצא דעובר איסור בקו"ע ולא רק מחמת שנמנע באותו זמן מללמוד, ויש נפק"מ בזה דבאיסור שהוא בקו"ע קי"ל שצריך להוציא כל ממונו משא"כ בשוא"ת, וא"כ אם משום ביטול תורה לחוד אי"צ להפסיד כל ממונו אבל כיון דהוי איסור בקו"ע צריך להפסיד.

אמנם בזה גופא יש לדון האם נלמד מפסוק זה איסור בעצם הדברים בטלים או דהוי רק משום לתא דביטול תורה.

ובברכת שמואל קידושין סי' כ"ז כתב וז"ל: נראה בירור הדבר דיש שני מיני ביטול תורה, יש ביטול תורה ע"י שאינו לומד ויש ביטול תורה ע"י שיושב ומסירים בליבו כמו דברים בטלים וליצנות וע"ז נא' ודברת בם ולא בדברים בטלים וכי זוטור הוא מה שאינו לומד בשעת מעשה אבל בא לומר דהדברים בטלים המה בעצם הסרת התורה מן הלב ויש בזה ביטול תורה בידיים ולא בשוא"ת אלא בידיים ממש עכ"ל.

ונראה מדבריו דהאיסור הנלמד מפסוק זה הוא ג"כ משום ביטול תורה אלא דאין זה מחמת שאינו לומד באותו הזמן אלא משום שהדברים בטלים מסירים את התורה מליבו של אדם, ולפ"ז נראה שאף במקום שאין יכול ללמוד תורה כגון בבהכ"ס ובבית המרחץ ג"כ אסור לדבר דברים בטלים משום שהעסק בדברים הללו גורמים להסיר התורה מליבו וזה שייך גם במקום שאינו מצווה כעת בלימוד התורה, אך מאידך נמצא לדבריו דאשה שאינה מצווה כלל בת"ת לא שייך אצלה איסור זה דהא ל"ש באשה ענין זה של הסרת הדברים מהלב.

והנה רש"י ביומא שם כתב דשיחת חולין היינו שיחת הילדים וקלות ראש. ומבוי בדבריו דדוקא דברים כאלו נאסרו מפסוק זה אבל סתם דיבור בעניני דעלמא אין איסור זה ולדברי הברכ"ש הוא מבואר הטב שהרי לדבריו יסוד האיסור הוא מחמת שהם מסירים הדברים מליבו וזה שייך רק בדברים של גנאי וקלות ראש אבל סתם דברים אינם גורמים לזה.

אלא שבעיקר דברי רש"י יש להקשות (וכן הק' השפ"א שם) איך יתכן דכל האיסור הוא רק בדברים אלו בלבד והרי האיסור של שיחת חולין נדרש מ'ודברת בם' ולא בדברים אחרים ומשמע דכל שאינו בדברי תורה הוי בכלל דברים אחרים ואסורים.

ולכן נראה דאמנם מסברא יש לאסור כל דיבור שאינו של ד"ת ואין לחלק בין דברים בטלים סתם לבין דיבור של קלות ראש אלא דמ"מ כיון דיסוד האיסור נדרש מ'ודברת בם' א"כ כל האיסור אינו אלא בשעה שמחויב במצות ודברת בם אבל בשעה שאינו מוזהר על ביטול תורה אזי גם לא נאסר בדברים אחרים כיון דהדברים בטלים לא נאסרו מצד עצמם אלא רק מחמת שהוא מבטל תורה ונתחדש כאן רק דהוי איסור בקו"ע ולא רק בשוא"ת וכמס"נ.

ומעתה נראה דכל שאין בו איסור של ביטול תורה כגון דיבורים הנצרכים לאדם אזי גם משום איסור זה של שיחת חולין אינו עובר כיון שבשעה שעוסק בדיבור זה אינו מצווה ב'ודברת בם', ורק בדיבור שאין בו צורך שאין היתר בטל תורה עבורו הוא שנאסר גם משום שיחת חולין שהרי בזמן זה הוא מצווה ודברת בם.

וכיון שנתבאר שבדיבור בעניני דעלמא שאדם צריך לדבר או משום שזה מצרכי האדם לדבר מעט אין איסור של שיחת חולין א"ש דרש"י נקט כגון דברי גנאי וקלות ראש כיון שבהם אין צורך לאדם כלל ובהם לעולם עובר באיסור זה של שיחת חולין.

אלא דלפ"ז נמצא דכשנמצא בבהכ"ס ובבית המרחץ שאינו מחויב כלל בת"ת בשעה זו גם אם ידבר בדברי קלות ראש לא יעבור באיסור זה, אלא דמאידיך יש חומרא לפי דברינו שכל דיבור שאין לו היתר להתבטל עבורו מהלימוד הוא עובר גם באיסור שיחת חולין אפי' אם אין בהם קלות ראש כיון שמחויב ב'ודברת בם' בשעה זו.

עסק התורה בליל שבועות

הרב אריה ליב שאר - ישוב

נהגו בית ישראל להיות נעורים בליל שבועות ולעסוק בו בתורה. והמג"א בסימן תצ"ד הביא שמקור הדבר הוא בזוהר וכתב וז"ל: ואפשר לתת טעם לפי פשוטו שכיון שישאל היו ישנים כל הלילה והוצרך הקב"ה להעיר אותם [לקבל התורה] כדאיתא במדרש לכך אנו צריכין לתקן זה.

והנה טעם זה קצת צ"ב דבשביל זה לא היו צריכים להיות נעורים כל הלילה אלא די היה לקום בהשכמה? וצ"ל שבנ"י נתבעו גם על מה שהלכו לישון בלילה כי לפני מעמד כל כך גדול היה עליהם להיות ערים ולהכין את עצמם כל הלילה. וממילא כדי לתקן את חטאם צריך להיות נעורים. וכך משמע מלשון המדרש שנתבעו על שישנו בלילה.

ולכאורה לולי דברי המג"א היה מקום לומר שזה לא רק תקון לחטאם אלא שכיון שידוע שכל שנה חוזרת אותה השפעה של מתן תורה כדאיתא בספרים ממילא גם אנו צריכים לאותה הכנה. וכנראה שהמג"א הבין שאף שיש מעין אותה השפעה גם היום אך זה רק 'מעין' ובשביל זה עצמו אין סיבה להיות נעורים כל הלילה אלא כדי לתקן את חטאם במה שזלזלו בכבוד שמים אנו נעורים. ואפשר להוסיף שלא רק בתקון חטאי אבותינו אנו עוסקים, אלא שזלזול זה הושרש גם בנו בניהם, ואותו אנו מתקנים.

ונראה לבאר ענין זה באופן נוסף וראשית נקדים את דברי הזוהר חדש פרשת תולדות כשמדבר על קרבן מוסף של הרגלים כנגד מי הם שכתב וז"ל: וְבָטְאוּ יוֹמָא לְיַחְא קְדָמָא, לְקַבֵּיל אֲבָרְהָם אֲבוּהוֹן, דְּאַחִיד בְּמִדַּת הַחֹסֶד, וְאַקְרִי רֵאשׁוֹן. וְבַעֲצֵרְתָּ דְבַחְדָּשׁ הַגָּז, דְּאַתְיָהִיבְתָּ בֵיהּ אוֹרְיָתָא בְּשַׁעֲרֵהּ קוֹלוֹת. לְקַבֵּיל יַעֲקֹב, דְּאַתְיָהוּ תְּלִיתָאֵי לְאַבְרָהָם, וְאַחִיד בְּקוֹל יַעֲקֹב. וְבִרְאֵשׁ הַשָּׁנָה, לְקַבֵּיל יַצְחָק, דְּאַתְיָלִיד בֵּיהּ, וְאַנְן מְדַבְּרִין בֵּיהּ עֲצָדָת יַצְחָק, וְאַיְהוּ יוֹמָא דְדִינָא, לְקַבֵּיל מִדַּת הַדִּין דְּאַחִיד בֵּיהּ.

מבואר בזוהר שבועות כנגד יעקב [וזה לא כדברי הטור בסימן תיז שכתב וז"ל: שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק עיי"ש]. וזה מובן שהרי הוא חג מתן תורה ויעקב איש תם יושב אהלים. וכידוע שהוא עמוד התורה כנאמר תתן אמת ליעקב. והנה הזוהר מדגיש שעצרת בחודש השלישי כנגד יעקב שהוא האב השלישי ונראה שכוונתו הוא שהשלישי הוא המסוגל לתורה וכמוש"כ בשבת פח: דרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא בריך רחמנא דיהב אוריגן תליתאי לעם תליתאי על ידי תליתאי ביום תליתאי:

והנה שלישי פירושו שבא לאחר ב' הכנות כי אל"כ אינו נקרא שלישי כי אין לו קשר עם הקודמים וכאן יעקב בא אחר ב' האבות, ויתכן לבאר שבא אחר העבודה של חסד אמונה ויראה כי 'חסד לאברהם' וגם היה ראש למאמינים כידוע, ויצחק מדתו היתה יראה, והיינו שהם עשו את ההכנות שבזכותם זכה לתורה, כי חסד אמונה ויראה הם הכנה לתורה.

וכך יתבאר מה שאמר ההוא גלילאה שהתורה נתנה בחודש השלישי דהיינו לאחר ב' הכנות כי החודש הראשון הוא ניסן שהוא חודש האמונה כי כל החודש מיועד לכך כמו שביאר הנצי"ב על הפסוק שמור את חודש האביב שבכל החודש יש סיעתא דשמיא לאמונה. ובאייר הם ימי דין כידוע בשם האיר"י וגם אנו עוסקים בזכירת העונש של תלמידי ר"ע שמזה אנו מכירים את כח הדין של הקב"ה ובימי דין יש יראה [ולאוהבי הדרוש אפשר להוסיף שאייר הוא אותיות ירא]. ואחר שתי ההכנות האלו בא החודש הג' שבו יש מתן תורה. כי ההכנה לתורה היא על ידי אמונה ויראה.

והנה בסדר התפילות ידוע ששחרית כנגד אברהם ומנחה כנגד יצחק ותפילת ערבית כנגד יעקב וכל אחד תקן את התפילה שכנגדו. וקצת נראה שכוחו של יעקב היה בלילה ולכן תקן אז את התפילה שלו. וכמו שמבואר בזוהר פרשת חיי שרה לגבי אברהם ויצחק שאברהם תקן שחרית לפי מדתו מדת החסד כיון שהוא זמן של חסד ויצחק תקן מנחה לפי מידתו גבורה כי אחר הצהרים הוא זמן של דין. וא"כ כנראה שהלילה הוא הזמן של יעקב.

ובחז"ל מצאנו הרבה דברים שנאמרו במעלת לימוד התורה בלילה והובאו ברמב"ם בפ"ג מהלכות ת"ת הלכה יג וז"ל: אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה. לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה וכו'.

ולדברינו יתכן להבין מדוע יש לתורה קשר דווקא ללילה כי הלילה הוא הזמן של יעקב עמוד התורה.

ובזה יובן מה שנהגו ללמוד תורה בליל שבועות דווקא כי כיון ששבועות הוא כנגד יעקב והזמן של כח יעקב הוא בלילה שכל הלילה הוא זמן תפילת ערבית ולכן מן הראוי שביום השבועות שהוא כנגד יעקב ובזכותו יתעסקו בתורה בלילה דווקא וכך יושפע עלינו כח התורה שהוא כוחו של יעקב בשלימות.

ובאמת רש"י בריש פרשת ויצא הביא את דברי חז"ל וז"ל: וישכב במקום ההוא. לשון מעוט באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים שמשש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה: ע"כ. ואולי יש לדיוק שרק בלילה לא שכב אבל ביום כן, וכך

דין קביעות עתים לתורה

הרב יהוקאל ליברמן

איתא בשו"ע יו"ד סי' רמ"ו סעי' א' "כל איש ישראל חייב בת"ת בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורים בין בחור בין זקן גדול אפי' עני המחזר על הפתחים אפי' בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לת"ת ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה [ובשעת הדחק אפי' לא קרא רק ק"ש שחרית וערבית לא ימוש מפני קרינן ביה]", ומקורו מהרמב"ם פ"א ה"ח הל' ת"ת.

וע"ש בביאור הגר"א סק"ד שכתב "חייב לקבוע כו' כמ"ש בפ"ב בשבת [ל"א, א] אף קבעת עתים כו' ופי' בבעל אומנות ועס"ד כיצד כו". וביאור דבריו דאיתא בגמ' שבת ל"א, אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה...", וזהו המקור לדברי השו"ע שצריך לקבוע זמן לת"ת. ומוסיף הגר"א חידוש דמה שצריך לקבוע זמן ללמוד זהו רק בבעל אומנות אבל מי שעוסק בת"ת כל היום אין עליו כח חיוב לקבוע זמן ללמוד, וחייב קביעת זמן נתבאר בשו"ע או"ח סי' קנ"ה סעי' א' אחר שיצא מביהכ"ס ילך לביהמ"ד ויקבע עת ללמוד וצריך שאותו עת יהיה קבוע שלא יעבירונו אף אם הוא סבור להרויח הרבה" [וע"ש בביאור הגר"א שמצייין לגמ' בשבת ה"נ], ומחדש הגר"א דרק בעל אומנות צריך לקבוע זמן ללמוד שלא יעבירונו בשום אופן, אבל מי שלומד כל היום ואין לו אומנות אז יוכל להפסיק מלימודו בשעת הצורך בכל שעה ביום, וצ"ב למה יהא דין זה רק בגלל אומנות.

עוד צ"ע בהגר"א שם סק"ה כתב "ביום ובלילה כו' מנחות (צט, ב) שאל בן דמה כו'", וכוונתו דאיתא בגמ' מנחות שם שאר בן דמה את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמה יונית קרא עליו את המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפניך והגית בו יומם ולילה צא ובדוק שעה שאינו לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונת, וקשה הלא מ"ד זה ס"ל שצריך ללמוד כל היום וכל הלילה וכמבואר ברש"י שם ד"ה ומליגא, והאיך הוה זה מקור שסגי לקבוע זמן לת"ת ביום ובלילה ואדרבא היה לו להביא למקור מהמ"ד שם במנחות שס"ל שסגי בפרק אחד שחרית וערבית.

ונראה דכיון דאיתא בשו"ע שצריך לקבוע זמן לת"ת ביום ובלילה בע"כ שאינו כמ"ב שס"ל שסגי בפרק שחרית וערבית דלא מוזכר שם ענין של קביעת זמן, אלא בע"כ שהוה כבן דמה, וי"ל שס"ל לבן דמה שלא סגי ללמוד רק מעט כ יום כשאמר מ"ד שם בגמ' מנחות אלא צריך שיהא עיקר עסקו בתורה וכל מלאכתו עראי וטפל לתורתו. ולכן אמר בן דמה שצריך ללמוד כל היום וכל הלילה ואה"נ אי יש טירדא שצריך להפסיק לזה יוכל להפסיק, וכיון שלומד בכל זמן שיש לו פנאי זה מורה שעיקר עסקו הוא תורה, ומוסיף הרמב"ם ששו"ע דמי שהוא בעל אומנות יוכל לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי באופן אחר, דהיינו שקובע זמן ללמוד ביום ובלילה וכדאיתא בשו"ע או"ח סי' קנ"ה שאינו מבטל אותה זמן אפי' אי סבר שירוויח הרבה, וזה ג"כ מורה שעיקר עסקו בחיים הוא תורה, דלא מניח קביעות זו לשום דבר אחרת.

ולפי"ז נחא דברי הגר"א שמצייין בן דמה למקור דברי השו"ע שזהו המ"ב שס"ל שצריך להראות שתורתו קבע ומלאכתו עראי, וכן נחא דרק בבעל אומנות נאמר שצריך לקבוע זמן לת"ת שלא יבטלו אף אי סבר להרויח הרבה, דבשלמא מי שלומד כל היום אין לו שום מלאכה קבוע א"כ כבר מוכח דעיקר עסקו בחיים הוא תורתו ולכן יוכל להפסיק מלימודו אי יש לו טירדא בכל שעה ביום, אבל מי שיש לו אומנות אז נצרך לקבוע זמן ללמוד שלא יבטלו בשום אופן כדי להראות שתורתו קבע ומלאכתו עראי, וע"ע במהרש"א בח"א סנהדרין ז: ד"ה אלא, ודו"ק.

המשך:

עסק התורה בליל שבועות

מסתבר שהרי א"א לא לישון כלל אלא היינו שלא שכב בלילה כי כוח לימודו היה בלילה וצ"ב בזה.

והנה מצאנו שבשבועות יש הרבה עניינים. א. יום קבלת התורה ב. קוראים בו במגילת רות להודיע שכרם של גומלי חסדים וא"כ מודגש העניין של חסד. ג. יראה, כי במתן תורה נאמר מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי. ד. אמונה, כידוע שמתן תורה הוא יסוד האמונה וכמו שכתב הרמב"ם שלא האמינו במשה מפני האותות שעשה רק מפני שראו בנבואה בזמן מתן תורה.

ולפי הזוהר ששבועות כנגד יעקב מבואר דידוע שיעקב אבינו היה כלול מכל מדותיהם של האבות וכפי שהבאנו שהוא השלישי דהיינו אחר ההכנות של כולם ולא רק אחר ההכנות שלהם אלא שהוא בעצמו היה כלול מכל המדות הטובות שלהם ולכן ביום שהוא כנגדו, זכו לתורה וליראה לאמונה ולחסד וכפי מדתו שהיה כלול מכולם.

כפרת עול תורה

הרב אורי שחר

איתא בירושלמי בר"ה פ"ד ה"ח, ר' מרשיא בשם ר' אידי בכל הקרבנות כתיב חטא (היינו בכל קרבנות המוספין) שעיר עזים אחד לחטאת ובעצרת אין כתיב חטא אלא שעיר עזים אחד, אמר להם הקב"ה מכיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מעולם עכ"ל. וצריך ביאור מה מהני מה שלא חטאת, אבל הלא סוף סוף צריך להביא חטאת, וכיון שמביאין חטאת למעשה, א"כ מה מהני שלא כתוב לחטאת (ולא משמע שזהו רק רמז בעלמא).

ועוד קשה [שמעתי קושיה זו מידידי הרה"ג רש"ז כהן שליט"א] שהרי בפ' אמור בשעיר שמובא עם שתי הלחם בשבועות כתוב לחטאת.

ונראה לבאר דהנה, יש להקשות מ"ש קרבן חטאת שנקרא כן ולא קרבן כפרה והלא קרבן שלמים נקרא ע"ש סופו שמטיל שלום בעולם וא"כ הנה היה לקרוא לקרבן חטאת ע"ש סופו והיינו קרבן כפרה [ודוחק לומר שהיה צריך להבדילו מאשם].

ונראה לומר, דאדם שחוטא, אע"פ שעשה תשובה והביא קרבן [או כל עונש אחר שקיבל לכפרה], מ"מ אין זה אלא מכאן ולהבא, וכדי להסיר את החטא לגמרי כאילו מעולם לא חטא אי אפשר א"כ יקבל עליו עול תורה וכהירושלמי הנ"ל והיינו שמלבד הקרבן יש לו לקבל על עצמו עול תורה.

נמצא שאמנם בשבועות מביאים בו קרבן לכפרה אבל הוא מכאן ולהבא ולכן גם בפ' אמור מוזכר לחטאת, אבל מ"מ ישנו עוד ענין שע"י קבלת עול תורה החטא יורד גם למפרע כאילו לא חטא מעולם לכן לא מוזכר לחטאת.

והנה, פשוט דברי הירושלמי משמע לכאן שאין קבלת עול תורה מכפר וכנ"ל, אלא בשבועות, (ואינו מוכרח) והביאור הוא מפני שאז יש השפעה של קבלת התורה.

ואם נימא הכי, יובן היטב בזה, מה שכתוב בס' תולעת יעקב [ומרן האבי עזרי צדק] ל"ה תמיד חוזר ומזכיר על זה] ששבועות הוא יום הדין על התורה של כל אחד כמה למד בשנה הקודמת וכמה סייעתא דשמיא יקבל לשנה הבאה עד שבועות הבא. וצ"ב מה ענין יום הדין ליום קבלת התורה, אמנם לפי הנ"ל מבואר היטב, שכיון שקבלת עול תורה הוא כפרה גמורה ומעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מעולם, וכדברי הירושלמי הנ"ל, אם כן פשוט וברור שלא שייך כפרה ללא דין, וכמו שכבר האריכו שלכן צריך ר"ה לפני יוה"כ, שע"י שאדם עושה חשבון נפש ע"י זה זוכה לכפרה ולכן בהכרח ששבועות הוא יום הדין על התורה, ואדרבה מירושלמי הנ"ל הוא מקור נאמן לענין הנ"ל [ומרן האבי עזרי צדק] ציין תמיד שמע ששבועות זה יום הדין על התורה מדודו מרן הגרא"ז מלצר זצוק"ל שאמר שדבר זה כתוב בדרשות הר"ן], ונראה שזהו גם הטעם שחזרו ישראל במעמד הר סיני למעלת אדה"ר קודם החטא והיינו מפני שקבלת עול תורה מטהר האדם לגמרי ולמפרע וכנ"ל ולכן היו זכים וטהורים כאדה"ר קודם חטא.

ונראה שזהו גם הענין שקיבלו את התורה שוב בפורים והיינו מפני שהיו צריכים כפרה וקבלת עול תורה מכפר, וזהו השורש פורים כפורים מפני שבפורים היה קבלת עול תורה והקבלה מכפרת [ולפ"ז אפי' קבלה שלא בשבועות מהני אך אולי קבלה בשבועות מעלתה עדיפה או דנימא דקבלה בפורים שאני].

תורתו קבע ומלאכתו עראי

הרב זאב רוזנברג

אמרי' בגמ' ברכות לה ע"ב ואמר רבה בר בר רב חנה א"ר יוחנן משום רבי יהודא ב"ר אלעאי בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זו וזו נתקימה בידן דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זו וזו לא נתקימה בידן, ע"כ בפשוטו הוה מצינו למימר דהביאור הוא מלאכתו עראי כגון שמקדיש רוב עתותיו לתלמודו ושתים ושלש שעות ביום מקדיש למלאכתו.

אבל אפשר דהביאור הוא דאפי' אם מקדיש רק שתים או שלש שעות ביום למלאכתו נמי לא הוה מלאכתו עראי דכיון דמקדיש מעט מעותותיו למלאכתו הוה מלאכתו קבע אלא מלאכתו עראי היינו שכל מלאכתו הוה רק בדרך מקרה.

ב' הדרכים בעול תורה

הרב י.א. ברייזנר

נודעו בשערים דברי מרנא הט"ז בפ"י לאהע"ז סי' כ"ה סק"א בענין ב' הדרכים בשקידת התורה וזל"ק, ...ודברים אלו אסמכת' אקרא שוא לכם משכימי קום וגו', דהיינו שיש ת"ח מנדדין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה, ויש ת"ח שישנים הרבה כדי שיהיה להם כח הַתְּזַק וזריזות לב לעסוק בתורה, ובאמת יכול ללמוד (פ"י בזה האופן) בשעה אחת מה שזה מצטער ועוסק בשני שעות, ובודאי שניהם יש להם שכר בשוה, ע"כ אמר שוא לכם דהיינו בחינם לכם שאתם מצטערים ומשכימים בבוקר ומאחרי שבת בלילה וממעטים שנתם זה בחינם כי כן יתן ה' לידידו שינה דהיינו מי שישן הרבה כדי שיחזק מוחו בתורה נותן לו הקב"ה חלקו בתורה כמו אותו שממעט בשינה ומצטער עצמו כי הכל הולך אחר המחשבה, ומביא הפסוק ראה ע"ז הנה נחלת ה' בנים דהיינו מי שזוכה לבנים הוא שכר פרי הבטן דהיינו שמשהין עצמן, ומצינו ג"כ להפך כקושייתו של הראב"ד, אלא ודאי כתירוץ הראב"ד דכל לבבות דורש ה', ה"נ בזה, כנלע"ד נכון (עכ"ל"ק דרבינו הט"ז, ויעו"ש).

והנה אדונינו הט"ז ז"ל א"צ לן ולמטלעתין, ומ"מ מקו יש כמדומה להעיר הערה אחת נכונה כדרכה ש"ת, והוא דאף שאלו ב' מיני הלומדים שכרם שווה מ"מ יתכן לומר וקרוב הדבר שפעמי' הרבה אלו המנדדין שינה מעיניהם יזכו לס"ד מרובה טפי בלימודם, והוא מפני שמתמסרין המה לתורה"ק ביתר אומץ ויתר עז מאלו הישנים ואוכלים כל צרכן, ואה"נ שיתכן להיות מי שישן ואוכל כצרכו ועושה כן אך מפני שעיד"ז יוכל ללמוד היטב, ומתמסר ללימודו בדיוק כמו זה הממעט בשינה ובאכילה, אבל היא דרגה גדולה, שיהיה במשך כל ימי חייו בדרגת התמסרות לתורה כמו זה שבפועל ממעט שינתו ואכילתו למען שקידת התורה"ק, ולכן אני אומר שיתכן לפעמים שזה הלומד במיעוט שינה ואכילה יזכה לס"ד מרובה בקניית קניני החכמה [אם ישכיל לעשות זאת מתוך בינה מרובה שלא להפריז על כוחותיו יותר מדא], ויעו"י.

ובדרך הצעה אני אומר, דיעו במאירי רפ"ב דביצה (דט"ז, ציינו המ"ב סי' תקס"ט) שדן בהנושא אימתי ראוי הצום בשבת ויו"ט ואימתי הוא אסור, שיש בזה סתירות בגמ', ועיקר הקושיה מהא דמר בר רב אשי הוה יתיב בתעניתא כולי שתא בר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורי (פסחים ס"ח), הרי שהיה צם בשבתות ויו"ט, ויעו' במאירי שהאריך בענין זה לחלק איזה מיני צומות שוי לצום בשבת ויו"ט ואיזה צומות אסורים, יעו"ש.

ובתורה"ד כ' וז"ל, תענית שהוא לסיבת משנתו, ר"ל שיושב ושונה ואינו רוצה להתבטל אסור בשבת משו' דעונג כתיב ביה ובעצרת מפני שניתנה בו תורה ובפורים ובערב יוה"כ"פ, אבל בשאר ימים טובים מותר לר' אליעזר ואסור לר' יהושע מתורת לכם והלכה כר"י ויש פוסקים באלו כר' אליעזר, תענית שהוא לכוונת תשובה ופרישות מותר אף בשבת ואין עליו שם תענית כלל, אלא שבפורים צריך לעשותם ימי משתה וכן עצרת ממה שנתנה תורה בו וען ערב יום כיפור מכבוד היום וכו' (עכ"ל הנצרך לענינינו). ומצורת דבריו יש מקו' להבין שצידד בכ' אנפי מ"ט צם מר בר רב אשי, או שהיה לסיבת שלא רצה לפסוק ממשנתו, או לסיבת תשובה ופרישות [וביאורה"ד בהאופן שצם לסיבת שקידתו בתורה נראה, שאף בשבת אסור כן מפני עונג כמ"ש המאירי, מ"מ אחר שצם כולי שתא הוי האכילה בשבת צער לו מפני שינוי וסת ולכן צם אף בשבתות, ראה הגה"מ פ"א מתענית שפי' כן בעובדא דידן דמר בר"א, והובא בב"י סי' רפ"ח, ונפסק בשו"ע או"ח רפ"ח ג'].

ויל"ע (עמ' להתלמד בלבד) להצד שצם מר בר רב אשי מפני שלא רצה להפסיק מתלמודו, הא מסתבר קצת שעיד"ז היה בכוחו ללמוד פחות משאם הי' אוכל, ולמה לא בחר בהאפשרות השניה המובאת בט"ז לאכול ולישן כדי צרכו אחר ששכרו שווה כמ"ש הט"ז. אלא ראייה לכאן למש"כ, דאף ששכרו שווה מ"מ קרוב הדבר שהמדיר שינה מעיניו ומאכל מפיו מתמסר בכך יותר לתורה וזוכה יותר לס"ד בקנינה, ואפשר שלכן עשה כן מר בר רב אשי [בר ממה שאמר לי חכ"א שעמלי תורה ישנם שאי אפשר להם לפסוק מלימודם מרוב אהבת התורה, ויל"ע], והנה אין צריך לפנינו שא"כ לאשר לא ראה אור השמש לבוא ולפרש בדברים נשגבים כאלו, וכש"כ שאין לסמוך על הכותב למעשה בלתי שימוש חכמים, אבל דברים נעלים המה, ואם יביאו להגדלת ההתמסרות שבלב לאלו האוכלים וישנים כל צרכם, [וכן להתמסרות במיעוט העסק בהבלי העולם אחר אכלם ושתותם כ"צ], והיה שכרי.

הרב משה עזריאל נויפלד

כתוב בתהלים (כ"ז) אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבת בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו. ונשאלת השאלה איך ביקש דוד המלך לה' לשבת כל החיים בבית ה' הרי יודע הוא שצריך ג"כ לצאת מבית המדרש לדברים ולצרכים אחרים.

אלא שמעתי מאמרו של ש"ס אביאך שבקשת דוד המלך ע"ה היתה שאיפה שאני נמצא יהיה בית ה' אפי' מחוץ לבית המדרש ואפי' עוסק בדברים אחרים יהיה נמצא ביחד את הקב"ה.

ולחיות תמיד בבית ה' אפי' שנמצא בבית הגשמי שלו ועוסק בדברים אחרים אינו שייך אלא ע"י התורה הק' שמקשר אותו תמיד להשי"ת, כי רק ע"י יהיה תמיד בבית ה' ויראה בנעם ה'.

ונבאר הענין לפי מה שכתב החינוך במצות ספירת העומר (מצוה שו) בענין מתן תורה וז"ל לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה ומפני התורה נבראו שמים וארץ וכו' והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בימינו ויקיימוה וכו'. וענין גדול הוא להם יותר מן החירות מעבדות עכ"ד.

והביאור דאיתא בסוף מסכת אבות כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו וכו'. והיינו שכל הבריאה אינה אלא בשביל שיצא מזה כבוד שמים. וכתוב אסתכל באורייתא וברא עלמא, ואפי' שהקב"ה הסתכל בתורה שהיא נעשית ע"י הבורא ית' באופן שיהיה כבוד שמים הכי גדול, ועפ"י ברא העולם העשייה דכשיקיימו התורה יהיה כבוד שמים.

וזאת אומרת שחוף מעצם עסק ועמל התורה שזה הדביקות בהקב"ה כמו שמבואר בנפש החיים ובעוד ספרים הק' יש גם קיום התורה שע"י נמצאים בבית ה' בדביקות בהקב"ה.

וידוע שהחינוך מבאר בהרבה מצוות שהשורש של הרבה מצוות היא כדי שהאדם יגיע לשלימות ויהיה מעוטר במדות טובות, וע"י מצוות אחרות ידבק בהקב"ה בכל עת ולא יסיח דעתו ממנו ח"ו.

ועי' ג"כ ברבינו יונה עמ"ס אבות פ"ג על המשנה אם אין תורה אין דרך ארץ וכו' שמבאר שבלי התורה לא שייך להיות מושלם במדות טובות רק ע"י חוקי התורה כמו העבט תעביטנו, והענק תעניק לו וכו' שהם מלדים לנו המדות והנהגות הנכונות. ועי' ברמב"ן עה"ת עה"פ ועשית הישר והטוב שכתב שזה כולל הרבה ענינים בין אדם לחבירו שא"א לפרט הכל, ועשה הזו כולל הכל שצריך בכל דבר ללכת בישורת ע"ש.

ובשע"ת כתב שחייב האדם לדרוש בטובת חבירו בכל עת דהיינו לדאוג שיהיה להשגיח טוב בין ברוחניות ובין בגשמיות וכן צריך לדאוג שלא יצא ח"ו שום תקלה על ידי שום יהודי (עי' תוס' ע"ז טו: ד"ה לעכו"ם).

וכנה וכהנה התורה מלמדת אותנו איך לחיות ולהתנהג בחיי יום יום בין אדם למקום ולחבירו. ועי' יוצר האדם השלם שבכל מעשיו יתנהג כפי רצונו ית' ועי' יתדבק בו ית' ובפרט במה שכתוב והלכת בדרכיו שזה הדבק בדרכיו.

וכ"ז יגרום שיהיה בכל עת ושעה ביחד עם הקב"ה וזהו שבת בבית ה' כל ימי חיי. וכדי שיתקיים בכל עת המצב של שבת בבית ה' וכמו שהסברנו צריכים אנו להתבונן בהקדמה ותנאי לקבלת התורה שבלי זה לא שייך שישאר התורה אצל כלל ישראל שיקיימוה בכל עת.

כתוב בפ' יתרו בהקדמה והכנה לקבלת התורה, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והיייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אלה הדברים אשר תדבר אל בני'.

וז"ל שאפ"ל שכני' אמר הקב"ה לבני' לתנאי לקבלת התורה שא"א שתקבלו את התורה אלא אם תשמעו בקולי, ושמרתם א בריתי, ותהיו לי סגולה מכל העמים, ותהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. [וע' בספר חובת התלמידים שכתב עוד יותר שעכשיו נהיו לעם ישראל וזה לא הוה אלא אם יהיו ממלכת כהנים וגוי קדוש ע"ש].

והיינו שלא שייך לקבל התורה אם כלל ישראל לא מרגישים בעצמם ומתנהגים בהתאם כעם סגולה וממלכת כהנים וגוי קדוש. כי מכיון שע"י התורה קודשא ב"ה ואורייתא וישראל חד הוא שכביכול נמצאים בכל עת בבית ה' לא שייך שישאר המצב הזה שלא יסורו ח"ו אלא אם מרגישים ומתנהגים כבני מלכים. כי אם לא מרגישים ומתנהגים כן בקל יסורו מאחרי ה' ויוצאים מהבית ה' לרחוב לעניני עוה"ז לסור אחרי הגוים שסרים מאחרי ה'.

והיסוד הזה מבואר כבר בחינוך (מצוה שו) שכ' ומפני כן, כי היא כל עיקרן של ישראל (התורה) ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, עכ"ד. והמבואר שכל מה שעלו לגדולה היתה בשביל התורה שהיא העיקר, דבלי זה לא שייך לקבל התורה כמו שכתבנו.

ועל כל זה קבלו בני' על עצמם להיות נעשה ונשמע, ומבאר הגה"צ רבי ירוחם זצ"ל (דע"ת פ' במדבר) שנעשה פי' הצייתנות דהיינו לעשות הכל כפי שציוונו מבלי לסטות ימין ושמאל. וזה הוא בכל הדורות שצריך להיות מהנעשה להיות צייתן לדבר ה' בלי חכמות לעשות כמו שצויה ה'.

ובזה יתקיים בנו בעה"י שנשב תמיד בבית ה' וחוסין בצלו ית' ונזכה לכל השפע וטוב בזה ובבא אכ"ר.

הרב שמחה הולנדר

בכל יום אנו אומרים אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא ואלו הן כבוד אב ואם וגמילות חסדים וכו' ותלמוד תורה כנגד כולם. ובפשוטו זה בא לומר שלענין חשיבות המצוות צריכים לדעת שעצם המצוה של תלמוד תורה היא יותר חשובה משאר מצוות אבל מן הגר"א קוטלר אמר שנכלל בזה דבר הרבה יותר יסודי דהק' דהא כל המצוות שמזכירים פה הם מצוות שבין אדם לחבירו ואפי' השכמת בית המדרש כבר כתי' בגמ' ברכות שזה בגדו של שכן טוב וא"כ האם נאמר שתלמוד תורה הוא רק יותר חשוב ממצוות של בין אדם לחבירו ולא במצוות שבין אדם למקום. ולכן אומר ר' אהרן שרואים מפה שלא רק עצם המצוה של ת"ת הוא כנגד כלם אלא שגם החסד שמקיימים בשעת ת"ת היא כנגד כלם דכשבין אדם לומד הוא עושה חסד עם כל העולם יותר מהחסד שהוא עושה בשעת ביקור חולים והכנסת כלה וכו'.

ונו' שהכוונה היא לא רק בענין הרוחני שהוא משפיע ברוחניות על כל העולם וכמו שענה ר' חיים לזה שטען לו שחבל שאתה יושב ונותן שיעור בוולוז'ין הא אילו הייתם בפר"ז היית יכול למנוע הרבה מישראל להשתמד! דהוא לא צודק כי במה שהוא לומד בוולוז'ין זה משפיע על אלו שבפר"ז שלא ישתמדו, אלא גם בעניני גשמיות זה משפיע וכמו שכ' הנפש החיים [בליקוטי מאמרים אות ז'] כי בשורש כל המצוות מעוררים רב טוב ושפע עצום בכל העולמות ומורידים מזון וריווח וכמו שמביא שם מהשל"ה הקדוש על המימרא של הכל ניזונין בשביל חנינא בני דהשתמש בל' של בשביל ולא של בזכות כדי לרמוז דהשפע יורד בשבילין [צינורות] מן השמים והכל ניזונין דרך השביל של חנינא.

ושמעתי ממור"ר הגר"א גרוביץ שליט"א [מגייטסהעד] דעם היסוד הזה אפשר להסביר עוד דבר דהרי מקובל מהגר"א על מה דכתי' נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי דשאלה היא לשון יחיד ובקשה היא ל' רבים וא"כ ק' מה שאמר דוד המלך אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש שבת בבית ד' כל ימי חיי דרצה לשבת בביהמ"ד וללמוד והרי ע"י תלמוד תורה הוא מזכה את הרבים ולכן השתמש בל' בקשה שהוא ל' של רבים.

וזה מה שמרן ראש הישיבה הרב שך היה צועק תמיד על אלו שדברו תמיד שצריכים להתעסק עם קירוב רחוקים וכדו' שאף שבוודאי זה דבר גדול מאוד אבל מי ששקוע בלימוד הוא משפיע הרבה יותר על כלל ישראל וכן ידוע הסיפור עם מרן הגר"ח שמואלביץ. שהגיעו אליו לילה א' אנשים שהתעסקו בנושאים האלו והתחילו לספר לו עד כמה המצב גרוע אצל הנוער אז הוא התחיל לכתוב ולא יכלו להרגיע אותו אבל למחרת בבקר כשהגיעו לישיבה כדי לשכנע האברכים לצאת להתעסק קצת בזה עצר אותם ר' חיים שמואלביץ ואמר שבוודאי חייבים להרגיש צער הזולת אבל להגיד לסגור הגמרות ע"ז נאמר ותלמוד תורה כנגד כלם. ובאמת זה כבר כתוב בירושלמי פסחים פ"ג הל' ז' כשר' אבהו שמע שבנו מתעסק בגמילות חסדים שלח אליו לאמור המבלי אין קברים בקסרין שהיית יכול לעסוק בגמילות חסדים במקום מושבך ולמה שלחתך לטבריה אם לא לעסוק בתורה. ע"ש.

ועוד יותר הא לא רק לגבי התעסקות בנושאים האלו אלא אפי' בעניני לימוד כגון לחפש משרה כדי להיות מגיד שיעור או רב קהלה כבר קבלנו מרבותנו דמי שמסוגל להמשיך ללמוד בלי זה ובלי בעיות בפרנסה זה הרבה יותר חשוב וכמו שאמר מרן הגר"מ פיינשטיין כשהספיד את הווישקער עילוי שהיה יושב בבית המדרש יום וליילה בלי שום משרה דהקב"ה אוהב יותר, גדול בתורה שלא היה לו שום משרה מגדולים אחרים כדכתי' בישעיה הנביא ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי'. דלא מדובר על עני בממון או עני בדעת אלא מדובר על גדול בתורה שאין לו שום מעמד. וכמו שהיה מרגלא בפומיה של מרן הגר"א קוטלר כשהיו שואלים אותו מהי תכלית הישיבה בליקווד האם יצאו משם רבנים או מגידי שיעור? דהיה עונה דהתכלית היא שישבו וילמדו דתלמוד כנגד כולם.

ושאלתי מרן הגר"מ לפקוביץ דהא למעשה כתוב ללמוד וללמד וענה לי הא כל אברך דיושב בביהמ"ד עם קבוצה ואפי' רק עם חברותא מקיים 'ללמד' דהרי הוא מסביר פשט בגמ' לאחרים שואל שאלה עונה תשובה מחדש חידוש ולפעמים אפי' אומר חבורה.

וכן יש לסיים עם מה שאמר לי מרן הגר"ש אלישיב שליט"א כששאלתי אותו על א' שנפטר לו אביו רח"ל האם יש לו לכתוב ספר לעילוי נשמתו דהרי זה מזכה את הרבים ענה לי שצריכים לדעת שהדבר הכי חשוב בעולם הוא לשבת וללמוד גמ' עם מפרשים וזה הזיכוי הרבים הכי גדול שאפשר לעשות לע"נ האבא.

קבלת עול תורה

תנן באבות פ"ג מ"ה רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ.

ונאמר בפר' ויחי (מט,יד-טו) יששכר חמור גרם... ויט שכמו לסבול. פירש"י - עול תורה. עפ"י מד"ר ותנחומא שם. ו"ל בזה עוד עפ"י חולין ה: אלו בני"א הערומים בדעת ומשימין עצמן כבהמה, דזו צורת קבלת העול ע"י ביטול העצמיות. [ועי' שיחות מוסר יט דזוהי קבלת התורה ע"י נעשה ונשמע, דהיא השתעבדות גמורה].

ועי' כת"ס בתשו' או"ח (סי' קמא ד"ה ומדי) בטעם **דהכל מודים בעצרת דבעינן לכם**, עפ"י מאי דכתיב במתן תורה על אצילי בני"י "ויאכלו וישתו", דכיון שכפה עליהם הר כגיגית והיו אנוסים ומוכרחים, לכאור' כאב ליבם ולא ערב להם אכילה ושתייה. אבל אצילי בני"י "קבלו התורה בשמחה ובטוב לבב כי זכו לחזות בנועם ה' ולכנוס צוארם תחת עולו, הם היו שמחים... והראו שמחת לבם ע"י שאכלו ושתו". ולכן בעצרת בעינן לכם להראות שמחת הלב שיום טובה הוא לנו שקיבלנו עול תורה. ע"ש שביאר בזה גם ענין שמחת יום הפורים. ועי' מהר"ל בנתיב התורה ספ"ז דמצוות הן עול, משא"כ ת"ת לת"ח שאוהבים את התורה.

גדר המקבל עול תורה

רבינו יונה באבות פירש שעושה תורתו עיקר ומלאכתו עראי, וכ"כ החסיד יעבץ. והרמב"ם בפיה"מ כ' שהוא התמדת הקריאה.

ועי' מדרש שמואל שפי' דהתנא לא נקט העוסק בתורה כיון שצריך שיהיה לו עול להספיק ללמוד את אשר לא למד עדיין. [ועי' תפארי"י שם דגדר קבלת עול היא כשפטור ללמוד מן הדין, דכשחייב ללמוד אינה מעלה בקבלת עול שפורקין ממנו וכו', כיון דבלא"ה הוא מחוייב].

וכ' הח"ח בשמיה"ל (שער התורה פ"ג) בביאור משנה זו - שיקבל ע"ע עול התורה שלא להתרפות ממנה בשום אופן, וכשור שנותנים עליו עול. ועי' בגמ' ע"ז ה: התנדב"א לעולם ישים אדם עצמו כשור לעול וכחמור למשא.

מעבירין ממנו עול מלכות עול דרך ארץ

פירש"י באבות, עול מלכות - משא מלך ושרים. ועול דר"א - עמל וטורח הפרנסה לפי שמלאכתו מתברכת. ורבינו יונה כ' שהקב"ה ישמרהו מכל דבר רע שלא יצטרך ליבטל מלימוד התורה... ועול דרך ארץ שלא יצטרך לעשות מלאכה הרבה לצורך פרנסתו ובמעט יספיק לו לכדי חיותו, כי מלאכת הצדיק מתברכת ונפשו שמחה בחלקו.

והרמב"ם פירש עול דרך ארץ - טורח הזמן, אמר כי בשכר לקחו עול התורה יצילהו השי"ת ויקל מעליו טורח הזמן.

ובמח"ו נקט דהוא דין [ולא שכר מצוה], שפי' פטור ממסים וארנוניות כדין ת"ח כמבו' בב"ב ח: ועי' מדרש שמואל שפרנסתו מוטלת על תושבי עירו כדאי' בשבת קיד.

ועי' נתחומא פר' וזאת הברכה (ה) אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע שני עולין אתה מטיל על בניך, עול תורה ועול שעבוד מלכות, א"ל הקב"ה כל העוסק בתורה נצול משעבוד מלכות. [ועי' שפס' והם תכו לרגליך, אלו ת"ח שעוסקין בתורה... ופורקין מעליהן עול מלכות]. ועי' בר"ר (ז,ז) בפס' ועל חרבך תחיה - אם ראית יעקב אחיך פורק עולה של תורה מעליו גזור עליו שמדים.

ואי' בסנהדרין צד: - חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו... מה עשה נעץ חרב על פתח ביהמ"ד ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו. וכ' המהרש"א שהוא ע"פ מ"ש כל המקבל עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות.

והרמב"ם הביא הא דעירובין נד חרות על הלוחות חירות על הלוחות, אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, ופי' הרמב"ם שם ר"ל החירות מעניני הזמן והמלכים למי שמקבל ועושה מה שנכתב על הלוחות.

הפורק ממנו עול תורה

רש"י כ' דעיניו "האומר קשה עולה של תורה ואיני יכול לסובלה". וכע"ז ברמב"ם [אלא שהקל יותר] שפי' "שאמר אין תורה מן השמים ואיני סובלה".

אך רבינו יונה פי' שהוא חושב לעשות מלאכתו הרבה אם יניח מלאכת התורה, והשי"ת יפר מחשבתו... [ואז נותנין עליו עול דרך ארץ "שהוא נודד וטורח אחר מחייתו ולא יוכל למצאה, גם כי ימצאנה לא ישמח בחלקו... ונמצאו כל ימיו מכאובין יוצאין בעמל ויגיעה ולא יהיה לו מנוחה לעולמי עד"].

ובתפארי"י כ' נותנין עליו וכו' עד שאפי' כשירצה ללמוד לא יהיה לו פנאי, כעבד ששופך לו רבו קיתון בפניו ואל"א אי אפשר בשימושך. עי"ש. והגר"א ציין לברכות לה: ואספת דגןך בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וכו'.

קביעות עיתים - יסוד הדין

בשבת לא. בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נו"נ באמונה **קבעת עיתים לתורה?** ומזה הוציא הטור בא"ח סי' קנה הלכה למעשה - ויקבע עת ללמוד דאמר רבא בשעה שמכניסין וכו'. ויל"ע אם הוא דין גם במי שלומד כל היום, ונראה דנח' בזה כדלהלן.

תוס' בסנהדרין ז: כ' דאיירי במי שעוסק בתורה, ומשמע דאינו הכ"ת כדי לעסוק בתורה אלא דין בת"ת שאף שעוסק בתורה מ"מ צריך לקבוע עיתים בלימודו. ועי' משנ"ב דודאי צריך לעסוק בתורה בכל זמן שאפשר לו, וכוונת דין קביעת עיתים שצריך לייחד עת קבוע שלא יעבירו בשום פעם. ולפ"ז הוא דין אף בת"ח שתורתו אומנותו. וכ"כ בדליות יחזקאל ח"ב עמ' שס דקביעות עיתים לתורה היא **חומרא ולא קולא**.

אך רש"י בשבת כ' בטעם הדין - לפי שהאדם צריך להתעסק בדרך ארץ שאם אין דר"א אין תורה, הוצרך לקבוע עתים לתורה דבר קצוב, שלא ימשך כל היום לדרך ארץ. עכ"ל. ומבואר דהוא רק כדי שיעסוק. אבל מי שבלא"ה עוסק בתורה ואין חשש שימשך כל היום לדר"א, לכאור' לא נא' בו דין זה. וכ"מ בל' הטור "קודם שילך לעסקיו" [אכן השו"ע השמיט ל' זה]. ולהדיא כן בביאור הגר"א יו"ד רמו (ד) ופי' **בבעל אומנותו**. וכ"כ בשו"ע הגר"ז (קנו"א) "לא אמרו קביעות עתים לתורה אלא במי שצריך לעסוק בדרך ארץ להחיות נפשו ונפשות ביתו, אבל מי שא"צ לכך... חייב לקיים והגית בו יומם ולילה כמשמעו". ועי' רש"י בתהלים (ק"ט,כז) שנדרש באגדה, איש פנוי העושה תורתו עתים **מפר ברית**, שאדם פנוי צריך להיות יגע בתורה כל שעות היום.

קביעות עיתים - צורתה

עי' מהרש"א בשבת דמה שנא' עיתים בל' רבים משום שצריך לקבוע ב' **עיתים** א' ביום וא' בלילה. אמנם ל' הטוש"ע באו"ח שם הוא "עת" בל' יחיד. אבל ביו"ד (רמ"א) מפורש **חייב לקבוע לו זמן לת"ת ביום ובלילה** שנא' והגית בו יומם ולילה.

בטור שם כ' וקביעות העת צריך שיהא קבוע ותקוע בענין שלא יעבירו אף אם הוא סבור להרויח הרבה. ועי' ב"י וב"ח שנח' אם קודם יקבע את לימודו או קודם יעסוק בפרנסתו. והמ"ב הביא מהפמ"ג שיקבע מיד אחרי התפילה, שמא ימשך ותבטל קביעותו.

וכ' הגר"א בהאי דינא דזהו ענין הקביעות דבלא זה אמרי' בסנהדרין צט: דאי' שם נואף אשה חסר לב זהו הלומד תורה לפרקים. ולפ"ז הוא חומרא גדולה, דאף מי שעוסק בתורה אבל מבטל את קביעותו כשסבור להרויח ממון, ה"ז בכלל הלומד לפרקים. אכן עי' רש"י בסנהדרין שם דפי' לפרקים - שאינו עוסק בתורה תדיר תדיר. [וה"ל דכוונת הגר"א שאם באופן קבוע מבטל בשביל להרויח ממון, ממילא לימודו רק לפרקים].

כ' המור וקציעה דמ"ש הטור שלא יעבירו, הוא שלא יתבטל לגמרי מן השיעור שא"כ אי"ז קביעות, אבל אם קבע זמן ללמוד ונודמן לו דבר האבד יכול באותו יום לשנות ולהשלים אח"כ, ע"ש. ומבואר דדין קביעות עיתים הוא **עצם הקביעות ושיעור הזמן**, אבל אינו בדוקא בזמן מסויים. אך הכה"ח (יג) כ' בשם הרמ"ע שיקבע עת קבוע ולא יחליף השעות היום בשעה א' ולמחר בשעה אחרת [וכ"מ במ"ב סק"ה].

עי' ברכ"י (מובא בשע"ת בקיצור) שנסתפק במי שמקבל פרס על הזמן שלומד, אם מקיים בזה הדין. וכ' הכה"ח (ד) דלפ"ז יש להחמיר כי ספיקא דאורייתא לחומרא, וצריך לקבוע זמן נוסף. [ועי' בה"ח שם ז-ט כמה פרטים בהנהגת הקביעות].

תורתו אומנותו

עי' ב"ב ז: רבנן לא צריכי נטירותא, ולא בני מיפק באוכלוזא נינהו. וכן בב"מ קח. ועי' ריטב"א בב"ב דדין זה נאמר דוקא ברבנן שהם בעלי מעשה, ואפילו יש בהם יראת שמים ומעשים טובים דוקא שתורתם אומנותם. וכ"כ הרמ"ך (בשטמ"ק ב"מ) דלא כל צורבא מרבנן פטור, אלא רק מי שתורתו אומנותו דלא עסיק במידי אחרינא אלא באורייתא.

ועוד בגדר "תורתו אומנותו" עי' תוס' סוטה כא. (ד"ה זה) סתם ת"ח תורתו אומנותו ועוסק בה ומרהרר בה כל שעה ואינו הולך ד' אמות בלא תורה. ולשון הרמב"ם (תפילה ו,ח) תורתו אומנותו ואינו עושה מלאכה ככל.

ובטור יו"ד רמג (ובחו"מ קסג) בשם הרא"ש אם יש לו מעט אומנות או מעט מו"מ להתפרנס בו כדי חייו ולא להתעשר, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקיו חוזר על ד"ת ולומד תדיר, נקרא תורתו אומנותו. אך דעת הרמ"ך (הנ"ל) משמע לא כן אלא דוקא שלא עסיק במידי אחרינא אלא באורייתא. ועי"ע בתשו' הרא"ש כלל טו (י) בגדר תורתו אומנותו, ועי' תרוה"ד שמב דאיכא ב' גדרים בתורתו אומנותו.

ביטול תורה

ה"ח במנין העשין (יב) כ' דעובר גם על מ"ע של ת"ת, ועי"ש בבמ"ח דכל שאינו מקיים בעת שצריך לקיימה עובר על עשה וכל רגע ורגע הוא זמנה. [ועי"ש ט"ז או"ח תרפז סק"ב דאין תשלומין לת"ת]. וכן נקט בשו"ע הגר"ז (או"ח תמדיח) דת"ת נדחית גם מפני מצוה דרבנן אע"פ שבזמן עשייתה הוא מבטל מ"ע דאורייתא. (והביאור י"ל ע"פ מ"ש לק' בענין ויחזור לתלמודו דמדיני ת"ת הוא שיהא ע"מ לעשות).

אך בברכת שמואל קידושין (כז,ד) דקדק ממתני' בפאה דת"ת אין לו שיעור, דמשמע שאין החיוב בכל רגע ורגע מצד עצמו, אלא ע"כ דהוא חיוב אחד על כל היום, ומי שמבטל ח"ו כל היום מבטל העשה, אבל שעה א' אמנם ביטל תורה אבל לא ביטל גוף העשה. ועי"ע לק' בשיעור ת"ת בכל יום.

ועי' בקוב"ש ח"ב (מז,ד) שדן באיסור לקבוע ללמוד חכמות חיצוניות שלא לאומנות, אם הוא משום ביטול תורה, או מצד שלא יתן להם חשיבות כתורה, שעלול לשכוח שתכלית היצירה היא רק התורה, והעושה שאר חכמות קבע נראה שהן תכלית בפני עצמן. [ונפק"מ לנשים, עיי"ש].

כ' החזו"א (אגרות ח"א ג) "עיקר הלימוד הוא התמידי והבלתי נפסק דלימוד התמידי הוא סוד הקדושה, וזה שעושה תורתו קרעים אסף רוח". ועי' בתורת הבית לח"ח (חתי"ה ס"א) דהעיקר שיוסכם אצלו שתורתו עיקר תכליתו, ולא יבטל אותה בזמנה בשום אופן, וכל שאר עסקיו הם הכנה לזה.

עיין בשל"ה (שבועות נמ"צ ט) דשבועות הוא יום הדין על ביטול תורה.

דברים בטלים

עי' יומא יט: אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה שנא' ודברת בם, בם ולא בדברים בטלים. ועי' או"ש בהל' ת"ת דרבא קאי למ"ד דק"ש דרבנן, אבל להל' דק"ש דאורייתא, דרשינן על ק"ש ואינו שייך לד"ת.

ושם בגמ' רב אחא ב"י אומר עובר בלאו שנא' כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר. וכי המהר"ץ חיות דהאי עשה ולאו אסמכתא נינהו. אכן עי' סמ"ג (לאוין יג) הפורש מן התורה אפי' זקן מופלג, עובר בל"ת שנא' ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך.

ובימא לה: עני ועשיר ורשע באין לדין וכו' מפני מה לא עסקת בתורה, כלום עני היית יותר מהלל. וכי השל"ה (שבועות כב) דהטענה להפטר מצד עוסק במצוה, ואעפ"כ ל"מ. ועי' שיחות מוסר מא' לט (תשל"ב) דמה שגדולי עולם מחייבים כל אדם, הוא משום שעסק בתורה אינו מעלה אלא חיים. [ועי"ש דכ' עפ"י סנהדרין סח. דהתביעה גם על ביטול תורה באיכות. ועי' אור ישראל סי' כז דמצות ת"ת נחלקת לב' ענינים, לימוד התורה (והגית) וידיעת התורה (ושנתתם)].

ויחזור לתלמודו

כ' הרמב"ם בהל' ת"ת (פ"ג ה"ד) דאם יש לפנינו מצוה שא"א להעשות ע"י אחרים "יעשה המצוה ויחזור לתלמודו", ויסוד הדין בגמ' מו"ק ט: עיי"ש. והאחרונים האריכו לבאר מאי קמ"ל דיחזור לתלמודו. וחיידש בזה הגר"ש ברמן (אשר לשלמה ח"ג סי' יד, ועי' ישרון יז עמ' שכה) שהוא גדר ותנאי בהיתר לעשות את המצוה, דהוא דוקא אם מדובר רק בביטול זמן הלימוד ולא יוציא עצמו מלימודו, אבל אם ע"י עשייתו את המצוה ירד ממדרגתו הקודמת, שאח"כ לא יהיה מסוגל להתעמק וללמוד באותו האופן, ככה"ג לא נדחית מצות ת"ת.

וראה מכתב הגר"א וינטרויב (בס' הכתב והמכתב עמ' שצו) דההיתר לעשות המצוה אינו מהלכות דחיה, אלא דצורת הלימוד הוא שלומד ע"מ לעשות, ולכן הוסיף הר"מ ויחזור לתלמודו דהכל הוא המשל הלימוד ואין כאן כלל היתר יציאה ממסגרת הלימוד.

שיעור ת"ת בכל יום

עי' נדרים ת. דאי בעי פטר נפשיה [ממצות ת"ת] בקר"ש שחרית וערבית. והק' הר"ן דהרי חייב אדם ללמוד תמיד יום ולילה כפי כוחו, ועי"ש מה שתיקף דאיה"נ אלא דלענין שבועה חלה באופן זה כיון דאתיא מדרשא דושנתתם אע"פ שהוא מה"ת.

והגר"א בשנו"א פאה כ' דת"ת אין לה שיעור לא למעלה ולא למטה, דלפעמים בתיבה אחת פוטר [ונקט התנא כן להורות שצריך האדם לחבב התורה מאוד מאוד דבכל תיבה שלומד היא מצוה בפני"ע]. ועי' בברכ"ש שם (ה) מש"כ בדבריו.

עי' או"ש בהל' ת"ת שהאריך בגדי' ת"ת דאמנם כל המצוות שוות לכל כלל ישראל אבל כ"א כפי ערכו [ולכן לא נכתבו מדות בתורה], וכן מצות ת"ת אינה שווה בכל אדם דיש שהוא חלוש המזג או שצריך לבקש טרף לנפשו, וכן תלויה בטוהר הנפש אם היא מרגשת בשכלה ה"ך וקשורה באהבה לתורה, ולכן גדרו חכמים שיוצא יד"ח בק"ש שחרית וערבית, ויותר מזה הוא לפי ערכו ומהותו של האדם.

כיצד עמ"י אכלו מאכלי חלב ביום מתן תורה, הא לכאורה מוקצה הוי

א

במשנ"ב (סי' תצד סקי"ב) כתב דשמע בשם גדול אחד (וכן הובא בספר גאולת ישראל שנדפס בשנת תקפ"א) דאמר טעם נכון למנהג ישראל לאכול בשבועות מאכלי חלב, לפי שבמתן תורה נאסרו להם כל הבשר, משום שלא הוכשרו כדין, ע"כ בחרו לפי שעה מאכלי חלב, ואנו עושיין זכר לזה.

ב

וקושיא נפלאה שמעתי להקשות בזה, ובהקדם כמה יסודות נאמנים:

א. איתא בשבת (פו:) דכו"ע מודו דבשבת ניתנה תורה לישראל [וע"ע בפרקי דר"א פמ"ו, ובמש"כ הח"ח בספרו ליקוטי הלכות בהערות בסוף חולין].

ב. עוד איתא התם (פז:): דמצות שבת נצטוו כבר במרה קודם מתן תורה. ובפשוטו כבר מאז נצטוו לשמור שבת, ולא רק דלמדו ההלכות בשביל לקיימם לאחר מתן תורה, וכמבואר בסוגיא שם [וכן יעויין בפלתי סי' א' סק"א, ובשו"ת בנין ציון סי' צא. וע"ע בתוס' שם ד"ה אתחומין, וברמב"ן בשלח פט"ו פכ"ה].

ג. שנינו שם עוד (קכג): דמוקצה אסרו בימי נחמיה בן חכליה, וכבר ייסדו לן רבותינו, דה"מ טלטול מוקצה, אבל אכילת דבר מוקצה איסורא דאורייתא הוא, ואף קודם מתן תורה היה, וכדילפינן לה מדכתיב (בשלח פט"ז פ"ה) ביום השישי והכינו את אשר יביאו [יעויין בזה בהרחבה בקה"י לנתה"מ סי' תצח וסי' תקט, ובשו"ת חת"ס או"ח סי' עט ובהקדמתו למהדו"ת ביצה, ובהעמק שאלה שאילתא מז, ובזכרון שמואל סי' כד. ואיכא ראשונים דסברי דאף טלטול מוקצה הוי דאורייתא].

ד. קיי"ל בשלישי בשבת (מג.) דמיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא. והא נמי הוי דינא דאורייתא, וכמבואר ברש"י בביצה כו ע"ב, ובריטב"א בסוכה מו ע"א.

ה. בבכורות (ו:): מבואר דקודם מתן תורה היה אסור לשתות חלב, דחשיב כאבר מן החי, ואף לבן נח אסור, וכשנתנה תורה נתחדשה ההלכה דשרי, וכדכתיב ארץ זבת חלב ודבש, יעושה"ה בסוגיא. [ובשו"ת חת"ס יו"ד סי' יט נתקשה מאוד לפי"ז היאך האידנא שרי לעכו"ם אכילת ביצים הא הוי אמה"ח, והאריך בזה טובא. ועוד רבות האריכו רבותינו בביאור האי סוגיא, יעויין במהרי"ט אלגאזי שם, ובפלתי סי' פא סק"ז, ובשו"ת נוב"ת סי' לו, ובשו"ת עונג יו"ט יו"ד סי' סו בהג"ה].

ג

ואחר האקדמות מילין הללו הקושיא מבצבצת ועולה, היאך הוי שרי לעם ישראל לאכול מאכלי חלב בשבת דמתן תורה, הא כיון דבעת ההיא כבר שמרו שבת, נמצא דהחלב בביהש"מ היה מוקצה, דהא אכתי לא ניתנה תורה דכתיב בה ארץ זבת חלב ודבש, ומיגו דאיתקצאי לביהש"מ איתקצאי לכולי יומא. ואי משום דראוי לבהמות, מ"מ עיקר מאכלם מעשבים, ולא שכיחא דישתו חלב שלא מן האם, עד שנימא שלכל ישראל יהיה הרבה חלב בעבור הבהמות, ועתה הספיק לכל ישראל לשתות מזה, ותו, דאף אי נימא דהיה חלב בעבורם, מ"מ מסתברא דהוו בכלים מאוסים ואינם ראויים לשתית אדם, ועי' בשבת קנו ע"ב.

איתא במדרש שה"ש (פרשה א) בה"ל "נמשלו ד"ת במים...הוי כל צמא לכו למים, מה מים אם אין אדם צמא אינה ערבה בגופו כן תורה אם אין אדם עיף בה אינה ערבה בגופו. צ"ב בכוונת המדרש כי המשל מדובר בתיאור של מצב (צמא) ובנמשל מדובר במצב של פעולה (עמל) ומה הדמיון בזה. הרי כך אפשר לומר כבר כל דימוי וכגון 'מה מים אם אין אדם צמא אינה ערבה בגופו כן תורה אם אין אדם חוזר בה אינה ערבה בגופו'. ומוכרחים למצוא דמיון בין מצב של אדם רוי שאינו צמא לבין מי שלא עמל בתורה. והנראה לומר שזה שאדם רוי אינו תאב לשתות הוא מכיוון שבאותו זמן הוא מיותר בגוף ומפריע כיוון שאין הרגשה של צורך בו. ורק כשחסר לאדם מים והוא צמא או אז הוא נהנה מהמים. הוי אומר- מה שהאדם אינו מצא הוא מחמת הרגשת היש' שבו. כי לא חסר לו דבר. וכן בתורה ידוע הוא כי מה שמפריע ללימוד יותר מכל הם כוחות הגופניים, וכמ"ש בתוס' (כתובות ק"ד.) "דאמרינן במדרש עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו". והביאור בזה הוא כי כל זמן שאדם מזדהה עם גופו וחמירותו שולטת בו לא מרגיש שחסר לו דבר ואין התורה חסירה לו כי יש לו הרגשה של 'יש' בגופו, ורק כשמתגיגע וממית עצמו- דהיינו גופו- על התורה ממילא כוחות הגוף נחסרים, ואז יכול להרגיש חסר וצמא, וממלא את צמאו בתורה וזה מה שכתוב שנמשלה התורה במים וכמ"ש 'הוי כל צמא לכו למים'. וזה ביאור הכתוב במשלי (כ"ז, ז) "נפש שבעה תבוס נופת ונפש רעבה כל מר מתוק" ופי' רש"י 'יש לפותרו בתלמוד תורה- המראה א"ע כשבע שאינו מתאוה לדברי תורה לתאות נפש, תבוס נופת - אף הטעמים המיושבים על הלב אינם חשובים עליו ולעומת זה 'המתאוה לה אפי' דברים הבאים לו במרירות וביגיעה הם מתוקים לו'. ובביאור הגאון למשלי הוסיף בזה לבאר כי השבע ממעדנים הרי הוא בז לנופת של תורה. והם הם הדברים.

תנן באבות (פ"ו מ"ג) "ואין כבוד אלא תורה- שנאמר (משלי ג' ל"ה) "כבוד חכמים ינחלו".

נראה לבאר באופן פשוט, כיוון שאין שום דבר בעל ערך אמיתי בעולם חוץ מתורה, ומכיוון שערך וכבוד הם חזא מילתא ותלויים אחד בשני (אנשים מכבדים את מה שהוא בעל ערך וע"כ 'איש לפי מהללו אפשר לדעת לפי מה שהוא מכבד ומהלל את מה הוא מעריך) ממילא אין כבוד אלא תורה, עד כאן פשוט מאוד.

ויש להוסיף שמכיוון שסוגית הכבוד שייכת רק לתורה ממילא מובן למה רק בתורה מצינו שהיא כ"כ מקפידה על כבודה, הרי לא מצינו שאם מישוהו ילזלזל במצוות תפילין אח"כ התפילין לא ישפיעו עליו את כח המצווה וכד', אבל בתורה הלא אמרו במגילת סתרים "אם תעזבני יום- יומיים אעזבך" כיוון שהתורה מקפדת על כבודה. וכן אמרו במגילה (ג:) "כבוד תורה דיחיד - חמור, תלמוד תורה דיחיד - קל" דהיינו שכבוד התורה יותר חמור מעצם לימודה. וכן אמרו (סנהדרין צ"ט:) "אמר רב יצחק בר אבדימי מאי קרא שנאמר (משלי ט"ז) "נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו" הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר" וברש"י פיי-נפש עמל עמלה לו - מפני שעמל בתורה - תורה עומלת לו: תורה עומלת לו - שמחזרת עליו, ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסודיה, וכל כך למה - מפני שאכף - שכפף פיהו על דברי תורה: גם כאן אנו רואים את אותו היסוד שמפני שעמל בתורה היינו שמעריך אותה ומכבדה- ומפני כך מוכן לתת בעבורה את כל כוחו, (כי כך הוא בכל דבר שבשביל מה ששוה יותר מוכנים לתת גם דבר גדול, וע"כ רק המכבד את התורה מוכן לתת עליה את כל חיו) ע"כ התורה נותנת לו בחזרה ומתאמצת בשבילו, מה שלא מצינו בשאר מצוות.

ענין העמל בתורה מתבאר נפלא לפי פי' של הרד"ק על המושג דוב שכול. חושי הארכי אומר לאבשלום (שמואל ב' י"ז ח) "אתה ידעת את אביך ואת אנשיו כי גבורים ומרי נפש המה כדב שכול בשדה וגו'" ופי' הרד"ק "שהוא מר נפש כשהרגו לו גורותיו והוא נלחם עם אדם אשר ימצא בחזקה ובמרירות לב" עכ"ל, ובפירושו להושע (י"ג ח) עה"פ "אפגשם כדב שכול" הוסיף הרד"ק "זכר דוב שכול ולא אמר אריה או נמר שכול אומרים כי הדובה כשתלד תלד כמו תיכות בשך כי הוולד מכוסה כולו בהוולדו בשליא עבה מאד והדובה מלחכת השליא וחוחכת מעט כדי שלא תזיק לוולד והיא יגיעה בזה מאד עד שתעביר כל הבשר ויצא הוולד ולפי שטרחה בו הרבה היא מרת נפש יותר כשיהרגו אותו" עכ"ל. ובענין תלמוד תורה כיוצ"ב, שנקנה ביסורים ועמל וטורח ("דומה לחושך"), שגם הוא מוכרח לנו כדי ליצור את הקשר הנפשי בין הלומד לתורה, וע"כ גם אם היה אפשר להעביר את

א. בגמ' ברכות יג: ת"ר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד זו ק"ש של ר' יהודה הנשיא. ודנה הגמ': חוזר וגומרה [פרש"י לאחר שעמדו התלמידים] או אינו חוזר וגומרה בר קפרא אומר אינו חוזר וגומרה רבי שמעון בריבי אומר חוזר וגומרה.

וכתב הרא"ש (סי' ג): דמילתא דפשיטא היא שצריך לקרות כולה. וההיא דרבי יהודה הנשיא שהיה קורא פסוק ראשון בלבד ואמר בר קפרא דאינו חוזר וגומרו התם מיירי שעבר זמן הקריאה קודם שגמר למודו. וא"ת כיון דבעינן שיקרא את כולה למה לא הפסיק לקרותה דאפי' מי שתורתו אומנתו תנן בפ"ק דשבת (דף יא.) דמפסיק לק"ש. וי"ל דה"מ אדם שלומד לבדו אבל מי שלומד תורה ברבים אין לו להפסיק.

ורק ק"ל בשו"ע (ק"ו, ב): ואם לומד לאחרים אינו פוסק וכו' ומכל מקום פוסק וקורא פסוק ראשון של קריאת שמע. [א.ה. ונראה לכאוי דציבור הלומדים כל אחד ואחד בפ"ע חייב לקרוא כל ק"ש, ורק זה שמלמד שאם יפסיק יתבטלו כולם מלימודם אינו מפסיק].

וכתב המשנ"ב (שם סק"ח) דאפילו אם ע"ז שאינו פוסק יעבור הזמן של קריאת שמע, אעפ"כ קורא רק פסוק ראשון. [ונראה דכן מוכח ברא"ש, דהרי קודם שגמר למודו עבר זמן הקריאה, ואפילו הכי קרא רק פסוק ראשון]. וע"ש (סק"ט) שיחזור אחר הלכה שיש בה יציאת מצרים.

ב. והנה בעיקר דהדין דלומד עם אחרים אינו פוסק שילפינו זה מרבי, מקשה העולת תמיד דהרי רבי תורתו אומנתו הוי כמו רש"י ואפילו הכי הפסיק לפסוק ראשון. ומבאר הא"ר: נראה כוונת תמיהתו מנ"ל ללמוד לדין מרבי, דילמא משום שהיה תורתו אומנתו לא הפסיק אלא לפסוק ראשון. וכמבואר בשבת י"א א' שרשב"י וחבריו לא הפסיקו לתפילה, ואנו מפסיקין לתפילה, הרי בעליל דיש חילוק בין רש"י וחבריו לדין, ודכוותה נמי נימא דיש חילוק כשלומד עם אחרים.

ומיישב הא"ר: דכיון דמצינו במתני' דמפסיקין בק"ש, דהיינו לכל ג' פרשיות דק"ש, ורבי לא היה מפסיק אלא לפסוק ראשון, אם כן על כרחיך צריכין לחלק משום דרבי היה לומד לאחרים, ומתני' פ"ק דשבת שמפורש שאפ' רש"י שתורתו אומנתו מפסיק לג' הפרשיות של ק"ש, בהכרח צריכים לאוקמי דלא מיירי בלומד לאחרים, ואם כן כיון דש"ס בגמ' שבת (י"א א') מחלק על מתני' בין רש"י וחבריו לדין, שאנו מפסיקים גם לתפילה, אם כן דוקא באין לומד לאחרים יש חילוק, אבל בלומד לאחרים אין חילוק, והיינו דבלומד לאחרים לא מצינו חילוק בין רש"י לדין (לשון הא"ר). [ועיין במאמר מרדכי שדקדק טובא בילפותא זו מרבי].

ג. הב"י (סי' ע' ד"ה תנן) מקשה על הטור: אבל מכל מקום היה לו לכתוב שמי שלומד תורה לרבים אינו מפסיק אלא לפסוק ראשון בלבד ואפילו אם יעבור זמן ק"ש בעוד שהוא לומד ורבינו ירוחם כתב כן בח"ב (ני"ג כ"ד ע"ד) בשם התוספות.

ומיישב הב"י: ואפשר שרבינו סובר דהא דאמרינן שמי שמלמד תורה לרבים אינו מפסיק דוקא כשהוא בענין שאם יפסיק לקרות את שמע יתבטלו ולא יוכלו ללמוד אחר כך וכמו שכתב הר"ר יונה בפרק קמא (ג. ד"ה על) גבי הא דתניא (ה): אבא בנימין אומר כל ימי הייתי מצטער על שני דברים. [וז"ל שם: ואם לא ילמדו עכשיו יתבטלו ולא יוכלו ללמוד אחר כך]. ולפי שעכשיו אינו מצוי שיתבטלו מללמוד בסביבת הפסק לק"ש לא חשש רבינו לכתבו.

והמשנ"ב (סימן ק"ו סק"ח) מביא חידושו של הב"י לדינא: ודוקא באופן שאם לא ילמדו עכשיו יתבטלו ולא יוכלו להתקבץ ללמוד אחר כך, הא לאו הכי פוסק אם יעבור זמן קריאת שמע ותפילה.

ד. מלשון המשנ"ב הנ"ל "הא לאו הכי פוסק אם יעבור זמן קריאת שמע ותפילה", מדויק דאם כשלא ילמדו עכשיו יתבטלו ולא יוכלו להתקבץ ללמוד אחר כך, א"צ להפסיק לתפילה.

וכן הבין המאמר מרדכי (ק"ו סק"ג ד"ה ומאחר), שהרמ"א שכתב דאם לומד לאחרים אינו מפסיק, ליכא למימר דאיירי הכא בדאיכא שהות אח"כ להתפלל דהא כתב אח"כ דאם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין להתפלל ולקרוא ק"ש אינו פוסק כלל, על כרחיך משמע דברישיא מיירי בדליכא שהות ושעה עוברת ואפ"ה א"צ להפסיק מטעם דזכות הרבים גדול.

ה. כתב שם המשנ"ב: ומהי"א אדם משמע דבכל גווי (דהיינו אפ' כשיתבטלו רבים מלימודם) פוסק אם יעבור זמן התפלה. והמבטל תפלה משום למוד אפילו לומד עם אחרים כל היום, כאלו לא למד [רוקח]. ובאליה רבה גם כן כתב בשם פסקי תוספות להחמיר בזה. (ואולי גם על כל קריאת שמע צריך להפסיק, ולא נתפרש במשנ"ב אם רק על תפילה חולקים או שגם על ק"ש כולה סבירא להו דמפסיק, ובפשטות נראה דה"ה על כל ק"ש צריך להפסיק).

ו. ומסיק המשנ"ב (שם) בנידון זה, דאפילו להרמ"א שאין מפסיק, מיהא תלוי מתי התחיל ללמד לאחרים, דאם התחיל ללמד לאחרים קודם שהגיע זמן קר"ש, מקילינן שלא להפסיק אפילו אם יעבור הזמן. אבל אסור לו להתחיל ללמוד אפילו עם אחרים אחר שכבר הגיע זמן קריאת שמע, אם הוא משער שעל ידי למודו יעבור הזמן, אלא חייב לקרות קריאת שמע מקודם. עכ"ז. ובפשטות ה"ה לתפילה דינו כמו ק"ש.

בענין קבלת עול תורה

הרב נתן פלד

מצינו בחז"ל דמי שרוצה להצליח בתורה בעוה"ז חייב לקבוע עצמו בעול התורה, כמש"כ במשנה 'המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול דרך ארץ, ומסביר הח"ח [שה"ל שער התורה פ"ג] דלא אמרו סתם כל 'הלומד תורה, משמע דווקא אם מקבל ע"ע 'עול התורה' **שלא להתרפות ממנה בשום אופן**, כמש"כ בתד"א 'לעולם ישים אדם עצמו על ד"ת כשור לעול וכחמור למשאוי, וזא אפי' אם היה עליו כבר עול מלכות ועול ד"א מעבירין ממנו אותם.

וכתב בנפ"ח [שער ד' פט"ז] וז"ל 'וכפי הערך הקיבול אשר יקבל עליו עול תורה באמת ובכל כחו. כן לפי"ז הערך יסירו ויעבירו ממנו טרדות עניני זה העולם'. ומצינו בזוהר [ויחי רמב ב] דמי שאינו מקבל עול תורה **נותנים עליו עול ד"א ושיעבוד רע** שכתוב ביששכר ויט שכמו לסבול' מי שמטה עצמו ודרכו שלא לסבול עול תורה, מיד יהי למס עובד, וכן להפך. ותלמידי הגר"ח מואלין ז"ל כת' בשמו וז"ל 'אמר רבינו דבר מנוסה כשישכים אדם בבוקר ויקבל עליו ביום ההוא עול תורה באמת היינו שיגמור בלבו שלא ישמע לשום דבר ולא יתבטל משום טרדה אז בודאי יצליח ביום ההוא בתורה. וכפי תוקף קבלת עול תורה בבוקר וכפי חיזוק ההסכמה כן יעזרוהו ביום ההוא מן השמים וכן יסירו הביטולים והטרדות ממנו'. עכ"ל.

המתמיד בתורה זוכה לשמירה ממוזיקין ויסורים וכל הדברים המפריעים לשקיעות בתורה, כמש"כ באבות דר"נ [פרק כט ב] 'הוא היה אומר כל השוקד עצמו על דברי תורה **מוסרין לו שקדנין כנגדו**, ומסביר החיד"א [בס' כסא רחמים] 'מוסרין לו שקדנין פי' מלאכים שתדיר מתמידים וההרים לשומרו, מדה כנגד מדה, שהוא שקדן בתורה, וכל הבוטל מדברי תורה, מוסרין לו בטלנין כנגדו [ולבסוף באין עליו] כגון ארי וזאב וברדלס ונחש... כן מבאר מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א [קו' מזקנים אתבונן] כת' בתורה 'וחרב לא תעבור בארצכם'. מכיון שהעולם נברא עמ"נ ללמוד תורה, וכל קיום העולם הוא בזכות התורה לא תתכן מציאות בעולם שתוכל למנוע את לימוד התורה. משום כך אדם שיקבל ע"ע עול תורה ומצוות בכל כוחו, יזכה שכל המפריעים והמעכבים את לימודו יתבטלו מאליהם. טענה זו טענה ברורה לרבי מאיר, כשאמרה לו כי על אף שהכל בידי שמים חוץ מיר"ש, מכיון שהנערים שבשכנותו מפריעים אותו מעבודת השם, יכול הוא להתפלל שישובו בתשובה, וכך, אכן היה.

ובאמת דברים מפורשים כת' ברמב"ם שאדם הלומד תורה בהתמדה תמיד, מרחיק ממנו הקללות כדי שיהיה פנוי ללמוד תורה, ואכתי צריך להבין דלכאורה משמע מכאן דהשכר העיקרי של האדם המתמיד בתורה ומקיים המצוות כדבעי, די ש' שכר **בעוה"ז** בדברים גשמיים כגשם, עושה, רעב, יסורים, והרי לימודו חז"ל שעיקר השכר בעוה"ב [כדכ' המס"י 'ומקום העידון הוא העוה"ב', וכדברי הר"מ 'הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העוה"ב']

שמעתי ממו"ר הגר"ש ברעוזה שליט"א שהרמב"ם [הל' תשובה פרק ט' הל' א] מקשה קושיא זו, ומיישב **שאדם העוסק בתורה תמיד זוכה לשני העולמות**, משא"כ מי שעוסק **בהבלי הזמן** מאבד שני עולמות. וז"ל 'הקב"ה נתן לנו תורה זה עץ חיים היא וכל העושה כל הכתוב בה ויודע דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי עוה"ב. ולפי **גודל מעשיו רוב חכמתו הוא זוכה**, והבטיחו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת הנפש ונהגה **בחכמה תמיד** שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן. וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את דינו **לעשות התורה** כגון שובע ושלוש ורובי כסף וזהב. כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים **ללמוד בחכמה** ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העוה"ב, וכו'. וכן הודיענו בתורה שאם נעזוב התורה מדעת ונעסוק בהבלי הזמן, וכו'. שדין האמת יסיר מן העוזבים כל טובות העולם הזה שהן חזקו ידיהם לבעוט ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העוה"ב כדי שיאבדו ברשעם. הוא שכ' בתורה תחת אשר לא עבדת את ה' וגו'. ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך. נמצא פירוש כל אותן הברכות והקללות על דרך זו, כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם **עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה** כדי שתזכו לחיי העוה"ב וייתב לך לעולם שכולו טוב ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך ונמצאתם זוכין לשני העולמות. לחיים טובים בעוה"ז המביאים לחיי העוה"ב. שאם לא יקנה פה **חכמה ומעשים טובים** אין לו במה יזכה וכו'. ואם עזבתם את ה' ושגיתם במאכל ובמשתה וזנות ודומה להם מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות עד שיכלו ימיכם בבהלה ופחד ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצוות כדי שתאבדו מחיי העוה"ב ונמצא שאבדתם שני עולמות. שבזמן שאדם טרוד בעוה"ז בחולי ובמלחמה ורעבון **אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצוות** שבהן זוכין לחיי העוה"ב. עכ"ל. **א"כ אין דבר יותר חשוב ומשתלם לנו כמו קבלת עול תורה.**

ברכת התורה במעמד קבלת התורה

הרב אברהם ישעיה פרידליס

בגמ' ברכות כ: מתבאר דכלל ישראל כשקבלו את התורה היה לזה גדר ודין של תלמוד תורה ולכך הוצרכו להטהר מטומאתם קודם מתן תורה, ובתוס' שם ד"ה כדאשכחן כתב דאע"פ דהיו שותקים מ"מ שומע כעונה. ע"כ.

ויש מקום להסתפק אם היו ישראל צריכים לברך ברכת התורה קודם קבלת התורה ואם תמצ' לומר שהיה עליהם לברך יש לדון איזו ברכה יכלו לברך, דהרי ברכה"ת מברכים לפני הלימוד וכאן איך שייך שיאמרו לפני קבה"ת ברכת אשר בחר וכו' ונתן לנו וכו', הא טרם ניתנה להם התורה, ובשלמא ברכה ראשונה דאקב"י לעסוק בדברי תורה היה אפשר לדחוק דמה שכפה עליהם הקב"ה הר כגיגית נחשב כציווי לעסוק בדברי תורה ואכן יכלו לברך ברכה זו, אבל ברכת אשר בחר בנו וכו' שהיא העיקרית והמעולה שבכולם (עי' גמ' ברכות יא.) לכאורה לא היה שייך שיברכו.

וכמו"כ יש לדון גם כלפי האבות שלמדו את התורה, ואיאתא ביומא כח: דקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה וכו' אפילו עירובי תבשילין. ע"כ. האם יכלו לברך ברכה"ת ולומר וציונו או ברכת אשר בחר בנו ונתן לנו וכו', שהרי קיימו את התורה בגדר של אינו מצווה ועושה, וכן עדיין לא ניתנה להם התורה, וא"כ לכא' ל"ש שיברכו זאת. ומאידך אפש"ל דיכלו לברך ולומר 'וציונו' וכדמצינו לכמה מהראשונים דס"ל דנשים יכולות לומר 'וציונו' במצוות שלא נצטוו, ובמרה שניתן לישראל מקצת פרשיות בתורה שיתעסקו בהם עי' ברמב"ן (בשלח טו,כ) שהיה זה על הדרך שלמד אברהם אבינו את התורה, והיה זה נסיון להרגילם במצוות ולדעת אם יקבלו אותם לאחמ"כ בשמחה. יעוי"ש. אך כאן בהר סיני שכלל ישראל מצווים ועומדים לקבל את התורה לכא' יכולים לברך.

ומרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א השיב לי לגבי ברכה"ת במעמד הר סיני, דהרי בגמ' שם יש מחלוקת איזו ברכה מתוך ברכות התורה עדיף לברך, ומסקינן הלכך למימרהו לכולהו, וכמו"כ מצינו דאפשר לצאת יד"ח בברכת אהבה רבה, אמנם כל זה היכא דאפשר, אבל היכא דאי אפשר כנ"ל, מסתבר דאמרו רק הברכה הראשונה דאקב"ו וכו'.

ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א השיב לי באותו ענין בכת"י וז"ל: ע"י עשרת הדברות נתגלה להם כל התורה אבל לא קודם. עכ"ד. וכונתו להא דמבואר במדרש (במד"ר יג,טו) דבעשרת הדברות נתגלה להם כל חלקי התורה, והרס"ג פי' באזהרות שישד לכל דיבור ודיבור מצוות התלויות בו. (עי' רש"י שמות כד,יב, ובמשנ"ב סי' תצ"ד יב.) וא"כ גם הדין דברכה"ת נחחד להם רק בעשרת הדברות ולא קודם, ונמצא לפי"ז דאכן כלל ישראל לא ברכו עה"ת קודם נתינתה.

ולענ"ד יתכן עפ"י המבואר בגמ' שבת פח: דלאחר כל דיבור שיצא מפי הקב"ה פרוה נשמתו, ולאחמ"כ הוריד הקב"ה טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם. וא"כ אפשר שברכו את כל הברכות לאחר הדיבור הראשון כשחזרה נשמתו, [ויש לדון אי נתייבו לברך בין דיבור לדיבור כשחזרה נשמתו, דלא גרע משינת קבע שמחייבת לברך שוב ברכה"ת. (עי' שו"ע סי' מ"ז יא.)] אלא דיש לעיין בדברי המדרש היכא נתגלה בעשרת הדברות החיוב של ברכת התורה. והגר"א בביאורו לשה"ש כתב כי שני הדברות הראשונות הם כלל כל התורה, והדיבור הראשון של אנכי ה' וגו' כולל כל מצוות עשה, והדיבור השני של לא יהיה לך וגו' כולל כל מצוות לא תעשה. ולפי"ז א"ש מש"כ.

ועי' במד"ר (וזאת הברכה יאה), וז"ל: וזאת הברכה, הלכה אדם מישראל שעלה לקרות בתורה אין מותר לו לקרות עד שלא יברך, תחילה מברך ואח"כ קורא, ומשה בשעה שזכה לקבל התורה תחילה בירך ואח"כ קרא, א"ר אלעזר אי זו היא הברכה שבירך משה בתורה תחילה, בא"י אמ"ה אשר בחר בתורה הזאת וקדשה ורצה בעושיה. ע"כ. ויש לתמוה מדוע לא בירך משה את הברכה בנוסח דידן, ונראה דבאמת קודם מתן תורה לא היה שייך לברך את הברכות שבידינו, ומשום דעדיין לא ניתנה תורה וכנ"ל, ולכן ברכתו היתה רק על כך שהקב"ה בחר בתורה וקדשה ורצה בעושיה. ומה שנקראו ישראל 'עושיה' עוד קודם מתן תורה, אפשר דהוא משום שכבר קיימו את המצוות שניתנו להם במצרים כפסח ומילה, וכן מה שנצטוו במרה. עוד י"ל דכיון שאמרו כבר נעשה ונשמע שפיר מקרי 'עושיה' ע"ש העתיד שיהיו בודאי עושים ומקיימים את התורה. עוד צ"ב מדוע רק משה בירך כן ואילו עם ישראל

חיוב עמל התורה

הרב ה. הסגל

מצינו בחז"ל דעמל התורה הוא הענין העיקרי שעבורו נברא האדם כדאי בסנהדרין (צט): "א"ר אלעזר כל אדם לעמל נברא וכו' הוא אומר לעמל פה וכו' הוא אומר לעמל תורה נברא", ובמדרש רבה (בראשית פ"ג או ז) אי "לא נברא אדם אלא לעמל, אם זכה הוא עמל בתורה, ואם לא זכה הוא עמל בארץ, אשריו לאדם שהוא עמל בתורה".

ובגמ' גיטין (נז): "כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה וכו' רב נחמן בר יצחק אמר אלו תלמידי חכמים שממיתין עצמן על דברי תורה כד' שמעון בן לקיש דאמר רשב"ל אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהם שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל" [ובזוהרי שמות קנה: "אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, ולית מיתה אלא עוני דעני חשוב כמת" וע"ע בקובץ אגרות חזו"א ח"א סי' ג' שביאר מהי מיתה זו הנזכרת בגמ'], [וחזינן מזה גם דעמל התורה הוא הכרחי לקיום דברי התורה באדם].

וכי הרמב"ם (הל' ת"ת פ"ג ה"ב) וז"ל "אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדים מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שנת לעיניו לעפעפיו תנומה, אמרו חכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות באהל, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמה, וכך אמר שלמה בחכמתו התרפית ביום צרה צר כחך, ועוד אמר אף חכמתי עמדה לי, חכמה שלמדתי באף עמדה לי, אמרו חכמים שכל היגע בתלמודו בבית הכנסת לא במהרה הוא משכח, וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים שנא' ואת צנועים חכמה", וכע"ז הובא בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ו סכ"א), וברמ"א (שם) כי וז"ל "ולא יחשוב האדם לעסוק בתורה ולקנות עושר וכבוד עם התלמוד כי מי שמעלה מחשבה זו בלבו אינו זוכה לכתרה של תורה, אלא יעשה תורתו קבע ומלאכתו עראי וימעט בעסק ויעסוק בתורה ויסיר תענוגי הזמן מלבו".

ובקול אליהו להגר"א (ב"מ נט): כי וז"ל "ובלא שקידה יומם ולילה ודאי לא יזכה לכתרה של תורה" [והשקידה גם היא עמל התורה, דאין לך עמל גדול מלישב ולשקוד על התורה שעות רבות], וכן באגרות חזו"א (ח"א סי' פ"ו) כי וז"ל "התורה אינה נקנית אלא למתעמלים בה כל ימי חייהם", עוד כי שם (סי' א') וז"ל "אשר אך העמל הוא העבודה המעולה ואשר עליהם כיונו חז"ל בהפלגת התורה על לומדיה", ושם (סי' ב') כי וז"ל "אשר כל סגולות לימוד התורה נאמר על עמלה".

אחר שביירנו גודל חיוב עמל התורה יש לתור ולמצוא עצות איך יגיע האדם לזה, כי באמת עמל התורה הוא דבר קשה הדורש הרבה זריזות והתגברות, והאדם צריך לדעת באיזה אופן ימשוך עצמו לזה, והנה בפסחים (נ): אי "דאמר ר' יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה", וגילו לנו חז"ל בזה שבכדי שיצליח האדם בתורה ומצות יש לו להתחיל בעבודה אפי' שלא לשמה, שאע"פ שאין זו הדרך הראויה לעבודת הבור' מ"מ מתוך זה יתרגל גופו לעשיית המצוות וע"ז יבוא אח"כ לעשותן לשמן, וממילא ה"ה בעמל התורה שיכול האדם להביא עצמו לעמל התורה ע"י סיבות שהן שלא לשמה, וע"ז בהמשך יבוא בעזה"י לעמול בתורה לשמה.

ובאמת מצינו בחז"ל במס' אבות שהזכירו כמה פעמים את ענין השכר על עמל התורה דאי שם (פ"ב מ"ד) "ודע לפני מי אתה עמל ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך", ושם (מ"ט) "אם למדת תורה הרבה נתנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא", עוד אי שם (פ"ד מ"א) "ואם עמלת בתורה יש לך שכר הרבה ליתן לך", וחזינן שחז"ל שמו דגש מיוחד על ענין השכר על עמל התורה, ובפשוטו הטעם לזה הוא משום דעמל התורה הוא הדבר היותר קשה בחיי האדם המקיף את כל החיים, ולכך הוצרכו חז"ל באופן מיוחד לחזק את לב הלומד ולהזכיר את ענין השכר בזה אף שיש בזה משום 'שלא לשמה', כדי לעוררו לעמול בתורה בכל אופן עד שיגיע למדרגת לימוד לשמה.

והנה גם ודאי דכאשר נהנה האדם וחי מלימוד התורה זה מיקל לו בהרבה את עמלה, ושמעתי כעין זה ממו"ר המשגיח ר' חזקיהו יוסף מישקובסקי שליט"א שאמר בשם מרנא החזו"א זללה"ה שבן תורה עם תורה צריך להרגיש שזה 'מין במינו', וכשם שסוחר המרויח הרבה ממסחרו קל עליו העמל במקוה וממכרו כיון שזה מה שמביא לכל חפצו והנאותו, כן יש על האדם להרגיש עם התורה ולהינות מההשקעה בה, כי היא חיוו ועצמותו, וגם מניבה היא לו פירות רבים בעוה"ז ובעוה"ב.

גדר עוסק בתורה

הרב מאיר רותן

הנה קי"ל דמבטלים ת"ת ועוסקים במצוה וכבר עמדו בזה האחרונים מה גרע ת"ח מכל מצות דהא קי"ל עוסק במצוה פטור מן המצוה ואילו עוסק בתורה חייב במצוות והא ת"ת נמי מצוה היא ללמוד כל רגע ואמאי יבטל לימודו, ויורושלמי שבת פ"א ה"ב כי בזה דמפסיקין בתורה לקיים המצוות הלהלומד שלא ע"מ לעשות נוח לו שנהפך שלייתו על פניו ע"ש. והוא צ"ב סו"ס הרי מקיים מצות ת"ת. ועי' קה"י ברכות סי' ט"ו.

ועוד יש לעיין דהנה בסוכה כ"ה איתא שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. ופרש"י הולכי בדרך מצוה כגון ללמוד תורה וכו'. ובאחרונים תמהו היאך הולך ללמוד תורה עדיף מתורה עצמה דהא במו"ק ג' איתא דמצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים דוחה ת"ת דכתיב כל חפציק לא ישוו בה הא חפצי שמים שוו בה ופרש"י בטל מת"ת ועסוק במצוה וא"כ היאך הולך ללמוד עדיף מתורה וצ"ע. עי' אור"ש פ"א מת"ת ה"ב.

והנראה מתבאר בזה דגדר שם עוסק בתורה היינו בקיום המצוות, דעסק בתורה הוא בזה שמקיים מצוותיה וכו"ז שאינו מקיים חסר לו בעסק התורה

וראיה לזה דהנה בבכורי יעקב תרמ"ד ס"ק א' האריך לומר דגם על קיום מצוות בלבד מברכים ברכת התורה, והוא תימא סו"ס אין כאן לימוד תורה וע"כ דקיום המצוות הם עסק התורה ובלמוד תורה בלבד אכתי חסר לו בשם עוסק בתורה דעוסק בתורה היינו רק ע"י קיום המצוות

ולפ"ז מתבאר דגדר דין עוסק במצוה פטור מן המצוה יסודו הוא דהעסק הוא הפוטר, דכיון דיש לו שם מתעסק במצוה תו נפטר ממצוה האחרת. ובזה א"ש הא דההולך ללמוד תורה פטור מן המצוות דבעצם זה שהולך הרי הוא הולך לקיים מצוה וא"כ שפיר קרי ליה עוסק במצוות ולכך פטור מן המצוה

ובזה א"ש גדר דינא דמפסיק מלימודו לקיים שאר מצוות דכיון דלימוד תורה אין נותן לו שם מתעסק ושם עוסק במצוות א"כ תו לא נאמר בו פטור דעוסק במצוה פטור מן המצוה דהך פטורא אינו אלא במי שיש לו שם מתעסק.

ויסוד הדברים נראה דהוא מתבאר להדיא ברש"י במנחות צ"ט ע"ב בהא דאמר' בגמ' שם דביטולה של תורה זהו יסודה ופרש"י כגון שמבטל תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה זוהי יסודה כלומר מקבל שכר כאילו יושב ומיסדה ועוסק בה עכ"ל. ומבואר דקיום המצוות הם העסק בתורה ובהכי מקבל שם עוסק בתורה בזה שמקיים מצוותיה. וכ"ה מוכרח דהנה במנחות שם יליף דביטולה של תורה זהו קיומה מהא דהסכימה דעת המקום לשבירת הלוחות דכתיב אשר שברת יישר כוח ששברת, ופרש"י מדלא אמר בלשון כעס ש"מ הסכימה דעת השכינה לביטול התורה ושבירתן כיון דנתכוון לטובה. וצ"ע סו"ס היאך ילפי מהתם דביטולה זהו קיומה דאמנם ילפי דהסכימה דעת המקום לביטול התורה אך מנ"ל דזהו קיומה. וע"כ דקיום התורה הוא עסק המצוות וכיון דבנ"י לא קיימו עסק המצוות א"כ חסר כאן ביסוד התורה ואין ראויים לתורה. וזהו הק"ו דקאמר משה אם פסח דהוא מצוה אחת אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו כל התורה כולה וישראל מומרים עאכו"כ והינו דלא שייך תורה בלי עסק במצוות

והנה לפ"ז נמצא דמה שמברכים בברה"כ"ת לעסוק בד"ת זה קאי על קיום המצוות דבזה קרי ליה עוסק בתורה. וכע"ז יעוי' בחי' מרן ר"ז הלוי הל' ברכות פ"א ה"ט"ז שהביא בשם הגר"ח דברכת התורה אין הברכה על קיום המצוה של ת"ת רק דהוא דין בפנ"ע דתורה טעונה ברכה ומה"ט גם נשים שפטורות ממצוות ת"ת מ"מ תורה עצמה בעי ברכה דנשים אינם מופקעות מעצם החפצא של ת"ת. ובפשטות הוא תמוה מה שייך ברכה על תורה עצמה. וע"כ דהברכה היא על עסק התורה והיא קיום המצוות וזה שייך גם בנשים.

אמנם באמת הוא מחלוקת באחרונים דהטור סי' מ"ו ס"ה כי דנוסח ברכה"ת הוא אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על ד"ת והביא די"ג לעסוק בד"ת, וכתב שם הב"י בשם רבינו יונה והאבודרהם לומר על דברי תורה לפי שהוא כולל עסק הלימוד ועשיית המצוות. והקשה עליהם הב"י דאדרבא מה"ט גופא עדיף טפי לומר לעסוק בד"ת שהוא ברכה מיוחדת לתורה שעוסק בה עכשו מלבד על ד"ת שכולל ג"כ עשיית המצוות שאינו בא עכשו לעשותם, אך כי דמ"מ נוסחת הרמב"ם על ד"ת.

ונראה דהא תלוי בזה דאם עסק התורה היינו קיום המצוות א"כ ע"כ כיון דזהו קיום התורה צריך לברך על ד"ת דזהו כולל קיום התורה והמצוות. אך אם עסק התורה הוא ענין בפנ"ע כמש"כ הב"ח שם באורך דהוא קאי על העמל והטורח בתורה א"כ צ"ל לעסוק בד"ת.

מהותו של חג השבועות - קבלת עול תורה

הרב אברהם יהושע ברק

הנה במה שנקרא חג השבועות כך - יש להתבונן דהנה מצינו בשאר החגים שנקראו ע"ש דברים שהם שייכים לחג בעצמו משא"כ שבועות שנקרא ע"ש השבועות שקדמו לו ע"י ספירת העומר. ואמנם בגמ' לא נזכר בכלל רק השם הזה עצרת או יומא דעצרתא. ועוד צ"ב דבתורה נכתבו שתי פרשיות המועדים אחת בפר' אמור, ואחת בפר' פנחס (ואמנם כ' בעוד מקומות אבל הפרשיות העיקריות שבהם נכתבו כל עניני המועדים חוץ ממצוות ראייה זה במקומות הללו) והנה בפר' אמור מוזכר כל ענין הקרבת העומר, וספירת השבועות, וכן הקרבת 2 הלחם והביכורים ולא מוזכר ענין חג השבועות כמו שכ' במקום אחר, ואילו בפר' פנחס לא מוזכר ענין ספירת העומר אלא רק קרבנות היום ולשון הפס' וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעתיכם". **וצריך להבין**, את השינוי בלשון וכל את המילה "בשבעתיכם", שמשמע שהחג הוא של בני", וזהו לשון שלא מצינו בדברים אחרים.

והנה בתרגום יונתן, שם כ' "וביומא דבכוריא בקרובכון דוכנא מן עללתא חזתא קדם ה' בעצרתכון כד יתמלון שבעי שבועיא" וכו'. וכ' האור החיים הק' נתכוון לומר כי אין החג על סימן מנחה חדשה לבד אלא גם לתשלום ספירת השבועות כי הוא תיקון גדול לנשמות עם בני ישראל. ומבואר בדבריו שסיבת החג הוא על המנחה החדשה שמקריבים לפני ה' וגם על כן שנשלמה ספירת השבועות. ועוד מבאר את הלשון "בשבעתיכם" שנתכוין בזה להוציא מדעת הצדוקים שפירשו ממחרת השבת כפשוטו ולא ממחרת הפסח. ולכן כ' התורה שאינו, אלא הספירה היא לפי השבועות שלכם ולא כשיטתם, מ"מ פש לן לביורוי מהו יסוד הענין של השבועות. והנצי"ב **בהעמק דבר** הוסיף עוד לשאול והרי אנו מונים גם את הימים וא"כ מדוע נקרא דווקא ע"ש השבועות ולא ע"ש הימים, ועי"ש בדבריו.

ואולי אפ"ל בזה דיש הבדל בין חג השבועות ליתר המועדים, שבהם מהותו ועיקרו של החג הינם זכר ליצי"מ בפסח, ובסוכות כמו שכ' "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני" בהוציא אותם מארץ מצרים" **ומבואר** שתכלית המועדים היא לזכור את מה שעשה ה' לאבותינו כשיצאו ממצרים את הניסים הגדולים שהיו וההשגחה האלוהית המיוחדת שליוותה אותם מעת שיצאו, משא"כ חג השבועות שאינו בא לזכור מאורע מן העבר אלא הוא חג שמתחדש כל שנה מחדש, וכל כולו לא נוצר אלא ע"י ההכנה שנעשית לפניו, ע"י ספירת העומר.

והנה בכל חג מצינו ב' חלקים. א. דיני החג ומצוותיו. ב. קרבנות החג. והנה בפסח מלבד כל חוקיו ומשפטיו וצטוו בני" גם על הקרבת קרבן פסח בערב פסח חוץ משאר הקרבנות של חגיגה וכדו', הבאה מן הפסח, וכן בסוכות שכידוע חלוק בקרבנותיו מפסח וכמבואר בגמ' ומלבד זה נאמרו בו ג"כ מצוות סוכה וד' מינים, ואילו חג השבועות נתייחד בכך שאין בו שום מצוה מיוחדת לו כשאר החגים, ואילו בקרבנות מצינו שנאמר בו דין הקרבת הלחם ומצוות ביכורים. **וצ"ב מ"ש שבועות בדיני מיתר המועדים**, אלא שהן הן הדברים שכל עיקרו ומהותו של שבועות אינו אלא זמן מתן תורתנו, שבו ניתנו תורה לבני" בהר סיני, וכל שנה מחדש אנו זוכים ומקבלים את התורה ביום הזה, וזהו כאמור רק ע"י הכנה דרבה כראוי לכך, ולכן נצטוונו לספור ספה"ע כדי שנדע ונכווין במשך הזמן הזה לקבל את התורה. וכפי הידוע, שלכל דבר שרוצים להצליח בו יש להתכונן היטב מבעוד מועד, וודאי שלקבלת התורה הק' שהיא מקור החיים והחיות של עם ישראל במשך כל הדורות וודאי שצריך הכנה עוד יותר גדולה וארוכה כדי לזכות ולהיות ראויים לכך שנקבל את התורה הק'. וכפי ההכנה כך תהיה צורת הקבלה. **וכפי שמבואר בבבלי המוסר**, ששבועות הוא יום הדין לתורה שבו נגזר על האדם כל עסקי התורה לשנה הבאה, וזו מהות הספירה להכין את הכלים לקבלת התורה. **וא"כ מבואר** היטב שאין בחג מצוות מיוחדות כי ייחודו של החג הוא שבכל שנה הוא כביכול נוצר מחדש ע"י ההכנה הקודמת לו.

ולפי"ז מבואר מדוע נקרא החג ע"ש השבועות משום שהם גורמים לו שיבוא אלמלי ה-7 שבועות הללו של הציפיה והכמיהה לקראת מתן תורה לא היה לו לחג על מה לחלו. **ועוד מבואר** מדוע בפר' אמור נזכר ענין ספירת העומר ביחד עם קרבנות החג ואילו בפר' פנחס נזכרו רק הקרבנות שמביאים בעצרת. **ולהמבואר** אתי שפיר שבפר' אמור מובא כל דיני המועדים ללא קרבנותיהם וכיון שבשבועות אין דינים והלכות לחג, לכן מובא ענין ספירת העומר **שהוא המצווה של החג**, שע"י הספירה מתכווננים כראוי לנתינת התורה וזהו עיקרו של החג, ובפר' פנחס ששם נתבאר דיני הקרבנות שבחג מובאים רק הקרבנות שבאים בשבועות ללא הזכרת ספה"ע. ועוד א"ש לשון הכתוב "בשבעתיכם" לומר שע"י ההכנה שלכם יקבע החג שספירת השבועות שלכם

המשך:

מהותו של חג השבועות - קבלת עול תורה

היא הפועלת את קיומו של החג, ודאיתין להכי, אולי אפשר **לבאר את דברי הגמ'** במגילה לא: תניא רשב"א אומר עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבתורה קודם ר"ה מ"ט כדי שתכלה השנה וקללותיה. וקא פריך הגמ' בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ר"ה היא, אין עצרת נמי ר"ה היא דנתן ובעצרת על פירות האילן. ולכאורה הדברים תמוהים דמה שייכות יש לפר' הקללות לחג השבועות. ואפשר שבאה התורה ללמדנו שאם יש את נפשנו לקבל את ההתורה עלינו לדעת כי התנאי הקודם להכל הוא עמל התורה ושמירת המצוות וכמו שמבואר בפר' בחוקותי, אם בחוקותי תלכו, ומפרש רש"י שתהיו עמלים בתורה, ואז זוכים לכל הברכות, ואם ח"ו לא שומרים, אז להיפך, ולכן זה נקרא קודם חג השבועות להורות לנו את הדרך הנכונה כדי לזכות ולקבל את התורה ביומא דעצרתא.

המשך מעמ' 10

הכנת הגוף ושעבודו לתורה

ידעת התורה שלא ע"י תלמוד, לא היה נוצר קנין ושייכות לתורה. כי כמה שיותר יגיעים וטורחים בה כך הקשר והאכפתיות גדלים. זהו ענין מה שאמרו רוצה אדם בקב שלו ופי רש"י חביבה עליו לפי שעמל בהם. ובדרך זה רציתי לבאר את מה שמנו חז"ל כאחד מקניני התורה את התלמוד, ולכאוי התלמוד הוא לא קנין, אלא הדבר בעצמו, הדבר שאותו רוצים לקנות, ונראה לומר שיש כמה אופנים של קליטת ידעת התורה ע"י השגות וגילויים, ולא ע"י מו"מ שכלי ביגעת התורה עצמה, וכמו ש"מספרים" על אדמו"רים גדולים, שידעו את כל התורה ע"י מאמץ להתקדש וכו', ואולי לפי הנה"ל זה לא יוצר קנין בתורה עצמה כמו מי שטרח ויגע בתורה עצמה, וזה נקרא הקנין ב"תלמוד". אמנם אחר זמן הקשה לי גיסי שליט"א, הרי זה מפורש בדיוק הפוך בגמ', (ברכות לב ע"ב) "חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחוזרין ושוהין שעה אחת, וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה תורתן היאך משתמרת, ומלאכתן היאך נעשית? אלא מתוך שחסידים הם, תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת", הרי לנו שאפי' קנין גמור יש בכזה אופן של לימוד תורה.

המשך מעמ' 11

ברכת התורה במעמד קבלת התורה

לא בירך ברכה זו, ואפשר דמשה בירך כן וישראל ענו אמן, ובדומה להילפותא בגמ' ברכות כא. מקרא דכי שם ה' אקרא וגו'. יעו"ש ברש"י. והנה מצינו כמה ביאורים בגדר חיוב ברכה"ת מדאורייתא א. ברכת המצוות. ב. ברכת הודאה ושבח על שקבלנו את התורה. ג. ברכת הנהנין. ד. תורה עצמה צריכה ברכה. כלומר דאין הברכה על קיום המצוה של ת"ת רק הוא דין בפנ"ע דתורה עצמה טעונה ברכה, ולכן נשים ג"כ מברכות ברכה"ת אע"פ שפטורות ממצות ת"ת. (עי' בחידושי מרן ר"ז הלוי סוף הל' ברכות שכ"כ בשם מרן הגר"ח זצ"ל ובקה"י ברכות סי' כב). ונחזי אנן דלהשיטה הראשונה דהוי ברכהמ"צ יש מקום לומר דברכו וכו"ל, ולהשיטה השניה יל"ע בזה אם יכלו להודות ולברך טרם קבה"ת. ולהשיטה השלישית יש מקום לומר עפ"י דברי החינוך מצוה ת"ל שעמד על החילוק בין ברכה"ת שמברכים לפני הלימוד לברכהמ"צ שמברכים אחר האוכל, וביאר שהקב"ה לא יצוה על האדם להודות בטובו רק אחר שיקבל פרס ממנו, ולכן רק לאחר שאוכל ומרגיש בטובה עליו להודות לה; אך כל זה בהנאה גשמית, אבל לימוד תורה שהוא חלק השכל, והשכל יודע ומכיר עוד קודם קבלת התועלת, ע"כ עליו להודות לפני שלומד. עכ"ז. ולפי"ז נראה שגם בהר סיני כיון שכבר הכירו ישראל במעלת התורה ע"כ יכלו לברך קודם נתינתה. ולהשיטה הרביעית דברכה"ת אינה מצד קיום מצות ת"ת, ג"כ י"ל דברכו אף קודם שנצטוו להדיא על לימוד התורה.

בקו' **הרב אליהו ברורמן** (בגליון הקודם - קמ"ה) במנהג לשמוע ברכת החזן שמברך ברכת ספה"ע ומיד אח"כ מברכין בעצמם. וכן בהלל החזן מברך ואח"כ כל הציבור. ולכאן אמאי לא ניוחש שמא יצא כבר בברכה למ"ד מצוות א"צ כוונה. דלענין ברכה חוששין למ"ד א"צ כוונה, כמבואר בשו"ע סי' תפ"ט ס"ד ובב"י ר"ג וקצ"ג דלמ"ד אצ"כ יצא בברכה שחייב בה אפי' בלא כוונת שומע ומשמיע.

כתב **הרב י. ש. שטראוס** שהדברים מבוארים בר"ן ר"ה דף כח בשם רבינו שמואל שזה שנהגו להבדיל בבית אע"פ ששמעו הבדלה בביהכ"נ, הוא משום דאף למ"ד מצוות א"צ כוונה, מ"מ אם מכוון שלא לצאת אינו יוצא, וכאן מכוונים שלא לצאת, עכ"ד. ונראה דאף בלא כוונה מפורשת שלא לצאת מהני, כיון שהדרך להבדיל בבית, בסתמא יש כאן כוונה שלא לצאת. ועוד כ' הרן, דכיון שאף אם א"צ כוונה להוציא ידי מצוה צריך כוונה להשמיע, אין דעת הש"ץ להשמיע אלא למי שרוצה לשמוע, אבל להשמיעם כדי להוציאם בעל כרחם לא נתכוון, שהרי אינו אלא שלוחם.

עוד תירץ **הרב מ. ה.** דע"כ כיון שאומרים אמן ה"ז כגילוי דעת שכוונתו שלא לצאת, והוי כוונה הפכית ובזה ודאי דלא יצא.

קמ"ד

בקו' בדין **שמירת המקדש** (בגליון קמ"ד) לפי הראב"ד והמפרש בתמיד שא"א לישן בזמן השמירה, איך אהרן ובניו ישנו כיון שצריכים לשמור בג' מקומות וגם ביום. יש שתי' דהיינו לשי' דהכהנים ישנו בזמן השמירה, אכן המל"מ כ' בשם פסקי תוס' שהשומרים לא ישנו. או דשבת לוי גם שמרו ולכן מש"ר יכל לישן [**הרב שחר**], ולא מהני לעיקר הקו' באהרן ובניו. ויש שכי' שבמדבר לא היה דין שמירה גם ביום וגם בלילה [**הרב וינטר**], וזה דבר תימה דנתחדש אח"כ מצוה דאורייתא שלא היתה בעיקר הציווי. וכע"ז יש שתי' דלא היה דין בג' מקומות [**הרב אינדיג**], וזה לא יתכן דהרי כל מקור הדין הוא מצורת השמירה במשכן כמפורש בגמ' תמיד (כו).

הרב ה. ג. יישב דכיון דאיכא ב' דינים בשמירה, כבוד ושמירה מגנבים, י"ל דהדין שלא לישן הוא רק בשמירה מגנבים, וזה דוקא בלילה, אבל ביום הוא רק שמירה לכבוד ומתקיים גם בשינה.

אכן יש לדחות יסוד זה, מלשון הראב"ד גופיה שכי' בתמיד שם - "שאינם ישנים כל הלילה ושומרים המקדש **בשביל כבודו**". הרי להדיא דסיבת הענין שלא ישנים בזמן השמירה, היא משום כבודו. ועוד, דעצם החידוש שביום אין מניעה מלישון, משמע לא כן בדברי המפרש בתמיד שם שכי' שהשמירה היתה כדרך שומרי העיר **שבין ביום ובין בלילה** לא היו ישנים.

הרב ש. רוביג תי' די"ל שנמנמו כהא דסוכה נג. ונמנום ל"ח שינה כדמציינו בהל' תפילין.

קמ"ג

בשאלת **הרב יצחק ליסיצין** כיצד סומכין להקל ולרקוד ולפזז בליל ל"ג בעומר במדורות, והלא בין לדעת המחבר ובין לשיטת הרמא, אסור להסתפר וכ"ש שאסור ריקודים ומחולות של רשות.

כתב **הרב יחזקאל סנדומירסקי** דיש ליישב המנהג דכיון שענין הדלקת המדורות היא להראות את גודל עוצם אור התורה שגילה רשב"י, על כן שרי לעשות מחולות משום שיש בזה כבוד התורה, ואע"פ שנישואין מותר רק למחרת, כבוד התורה עדיף, וכעין מה שמצינו שמתור בש"ת לרקוד ולפזז משום כבוד התורה. וכך נהגו לערוך הכנסת ס"ת בליל ל"ג בעומר בכלי זמר ומחולות. [אכן לפ"ז נמצא דמ"מ בבית אין היתר להשמיע כלי זמר, ויל"ע].

בקושיית **הרב אלקנה גלעזר** (בגליון קמ"ב) בסתירת דברי המ"ב שבסי' תפח כ' שאם לא הזכיר ותן ברכה תפלתו הוי ברכה לבטלה. ומאידך בסי' קכד לגבי הדין שאם שכח להזכיר וצריך לחזור, יכול לכוון דעתו וישמע מהש"ץ כל י"ח ברכות. ביאר במשנ"ב דאף דש"ץ אינו מוציא מי שבקי, שאני הכא שכבר התפלל אלא ששכח ולא הזכיר, ולכן הש"ץ מוציא. וחזינן דאף שטעה בהזכרה מיקרי שהתפלל ולא מקרי ברכה לבטלה. ובגליון קמ"ג הובאו הרבה תירוצים בזה, חזר המקשה וטען שעדיין לא נתיישרה הקושיא, כדלהלן:

א. במה שכתבו לתרץ דהטעם שיוצא בחזרת הש"ץ היינו משום דחשיב כאנוס ואינו משום שיצא יד"ח תפילה. אמנם שיש משמעות כן בדברי הראשונים (והראוני בדברי תר"י תפילת השחר דף כיב דהרי"ף) מ"מ הט"ז בסי' קכ"ד סק"ה כתב להדיא דלאו מהאי טעמא דחשיב כאנוס, אלא משום שאין חסר לו אלא דבר א'.

ב. ובמה שכתבו לחלק בין חסרון הזכרה לבין אמירת ותן טל ומטר בימות החמה שהוא סימן קללה, אף שהוא חילוק אמיתי וברור, ומסתברא שבחסרון הזכרה לא אמר המשנ"ב שהוא ברכה לבטלה (ואף לדעות דחשיב כלא התפלל ונ"מ שצריך להשלים אף במוצאי ר"ח. מ"מ אין הכרח דהוי ברכה לבטלה, אלא אף שהוא ברכה מ"מ כיון שלא התפלל כתיקון חכמים לא יצא יד"ח). אבל הקושיא מכח דברי השע"ת בסי' קי"ד סק"ו שלא נעלם מעיני המשנ"ב, שבסק"ק ל"ט ציין לדבריו) שמבואר בדבריו שיוצא בחזרת הש"ץ אף בהזכיר מטר בימיה"ח. אמנם י"ל דהט"ז הנ"ל באמת פליג וסבר דדין השו"ע הוא דוקא החסרון הזכרה. ומ"מ לשון השו"ע "או בכל דבר שחוזר בשבילו" משמע שאין חילוק.

ג. מה שכתבו לתרץ בלשון המשנ"ב בסי' תפ"ח "ברכה לבטלה" לאו דוקא אלא הכונה ברכה שאינה צריכה, והיינו משום שצריך לחזור ולהתפלל [מלבד שתמוה לומר שהמשנ"ב קרא לברכה שא"צ ברכה לבטלה (גם במשנ"ב וגם בשעה"צ שם) וגם משמעות דבריו שיש בזה איסור חמור] הא המשנ"ב שם כתב דהחשש לגבי אנשים שאינם יודעים כלל שמפסיקים לומר ותן טו"מ עד למחר שישמעו מהש"ץ (ולא מסתבר כלל שהמון תעם האלו למחרת כשישמעו מהש"ץ יתנו על ליבם שאתמול לא התפללו כדן ויתפללו תפילת תשלומין). ובזה נדחה ג"כ מה שכתבו לתרץ דמירי במי שנזכר באמצע תפילתו וחוזר באמצע ובכה"ג איכא ברכות לבטלה.

ד. והאמת הוא כמו שציינו לדברי הב"י (והגרעק"א שהוא בביה"ל) דנקטו דאף בחיסר ברכה שלמה יכול לצאת מהש"ץ ואם כן אף אם ברכתו לבטלה, לא גרע מחיסר הברכה לגמרי. ואף דבדברי הט"ז (סק"ו) משמע לכאן דנקט דבחסרון ברכה שלמה אינו יוצא מהש"ץ, עי' בהגהות יד אפרים ומקור חיים שם שביארו דבריו באופן אחר, ולדבריהם סובר הט"ז (בדעת התוס') דאף בחיסר ברכה שלמה מיקרי שחסר לו רק דבר א' ולכן יכול לצאת מהש"ץ. [אבל קשה לפ"ז סתירה בדברי הרא"ש דבר"ה פ"ד ס"ד כתב דיכול לצאת מהש"ץ בשביל כל דבר שצריך לחזור בשבילו, ודייק הק"נ (וכן הד"ח בברכות פ"ד מלשון זה דמשמע דאפי' חיסר ברכה שלמה סובר הרא"ש דיוצא מהש"ץ, והרא"ש עצמו כתב שם בסוף הסימן דאם מחסר ברכה ממנין הברכות, כל ברכותיו לבטלה. ובאמת אם הטעם שיוצא מהש"ץ משום דהוי כאנוס, או כיון שס"ס ביקש רחמים, י"ל דאף דהוי ברכות לבטלה מ"מ יוצא מהש"ץ, אבל לביאור הט"ז דהיינו משום שאינו צריך לצאת בכל התפילה ואין חסר לו אלא דבר א', אם כל ברכותיו לבטלה איך יכול לצאת. ובאמת הק"נ הבין בדברי הט"ז שמפרש דלהרא"ש ותוס' אינו יוצא בחיסר ברכה שלמה, אבל לדברי היד אפרים והמקור חיים שלא פירשו כן קשה. ואפשר דאף לפירושים אין הכרח דהרא"ש סובר דיוצא בחיסר ברכה אחת, ועיקר דבריהם לומר שאין הכרח מלשון הרא"ש שצריך לחזור].

ועל מה שכתב **הרב יונה טאוהב** (שם בגליון קמ"ג) לחזק את הקו' הנ"ל מפסק החזו"א שמי ששכח יעלה ויבא וצריך לחזור ולהתפלל מ"מ ברכותיו מצטרפות למאה ברכות ואינן ברכות לבטלה ממש. כתב **הרב אורי שחר** דבזה גופא כתובה התשובה שיש כאן ברכה שאינה צריכה מכיון שצריך להתפלל שוב, ולכן זו ברכה לבטלה, אבל אינו ממש ברכה לבטלה. אכן תשובתו בציודו כמש"נ לעיל אות ג'.

חובת עמלה של תורה

בטובות השם, מייחסם לעצמו וכוחותיו זוהי כפיירה, ועתה נבוא לבאר מהי השייכות בין חסרון בעמל התורה לכפיית טובה, ואשר על כן המנוע מעמל התורה מגיע לכפיירה. והביאור הוא דהנה מגודל אהבת השם מתעורר האדם להודות לו על טובותיו ולהכיר לו טובה, שהרי האמונה במציאות הבורא מחייבת להאמין שמקיים הוא לכל הבריאה וכל הטוב שיש הוא מחסדו יתברך. והאדם שמתחזקת בו האמונה ובכך גם ההכרה בגודל חסדו, תתעורר בו אהבת השם עצמה ומפעמת בקרבו תשוקה עזה להביע לפניו הודיה על כל הטובות שעשה ועושה עמנו עד היום.

ומאהבת השם חפץ האדם לעסוק בתורה ולעמול ולהתייגע בה ואחר שעמל בה מחזק העמל את אהבתו להשם יותר [וכדברי דברי רש"י ב"מ לח. 'קב שלו חיבה עליו ע"י שעמל בה'], דע"י התורה ג"כ זוכה להכרת השם 'שמתוך כך אתה מכירו ומדבק בדרכיו ובכך מגיע לאהבתו וכמבואר בספרי (פ' ראה), וא"כ העמל בתורה ומתחזק בעמל ושקידת התורה, הרי הוא אוהב את הקב"ה ומודה לו על חסדיו ומכיר טובותו יתברך.

(נערך ע"י ע"ד מתוך שיחת רה"י שנאמרה בש"ק פר' בחוקותי תשע"א ונכתבה ע"י אחד השומעים)

נושאי הגליונות הבאים

שלח - נסכים (טו, ה-יד)

קרח - מעשר ראשון (יח, נו)

חוקת - התורה חסה על ממון ישראל (יט, ח)

בלק - השכמת הבוקר (כג, כד)

פנחס - תדיר ושאינו תדיר (כח, מג)

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל' בדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net

או בתביבות "עומקא דפרשה":

בכניסה לאוצה"ס "בית יוסף" רח' שד"ח.

בברכפלד, ביהכ"נ "בני הישיבות" שד' יחזקאל.

בג. הדרומית, ביהכ"נ בית תפילה נתי"מ 75.

ביהכ"נ משובב נתיבות, נתי"מ 90.

אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

ד"ת בדפים מתקבלים עד יום ראשון בלבד.

בדיסק ובמייל יש להעביר עד יום ג' בלילה.

המעוניינים להשתתף ולכתוב בקביעות נא לפנות לטל' 050-4122753

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות, בכל ערש"ק יש לשלוח בקשה לכתובת: gal200@neto.bezeqint.net

לעילוי נשמת

הרב אברהם אלישיב זצ"ל

בן הרה"ג ר' שלמה שליט"א

נכד לרבינו מרן הגה"ר יוסף שלום שליט"א

למען עתיד ילדיך תכנית "שמח תשמח"

*לילדים עד גיל שנה.

הלוואות בפריסה של 200 תשלומים

לפרטים: הרב א. ארנפרוינד 050-4150605

כל המקבל עליו עול תורה

הרב מנחם וינטר

רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. הרמב"ם ביאר עול תורה - התמדת הקריאה (אבן תיבון) אך בתרגום אחר כתב התחיבות הלימוד ובזכות עול התורה שקבל על עצמו זוכה שמעבירין ממנו עול מלכות - עול המס וחוקי המלכות. ועול דרך ארץ - טורח הזמן וריבוי המקרים והסמך של הרמב"ם מן המשנה בפ' ו' מש' ב' חרות על הלוחות אל תיקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה שכיוון שעוסק בתורה יש לו חירות ממקרי הזמן ועניני המלכות כי הוא קבל על עצמו את מה שנכתב בתורה והינו התמדת הקריאה שעוסק בתורה כדי לידע אותה ועניין הפורק מעצמו עול מלכות שמים שאומר אין תורה מן השמים ואיני יכול לסובלה דהינו שאינו רוצה לקרוא בתורה ובפרט לפי גירסא זו שכופר בעיקר שאין תורה מן השמים הרי כזה אחד אין לו סיכוי שיזכה לחירות כלשהיא כי אין לו עם התורה כלום ולכן לא זו בלבד שאין מעבירין ממנו עול מלכות ועול דר"א אלא נותנים עליו עול מלכות נוסף על מה שהיה מגיע לו עוד עול.

ברבינו יונה עול תורה - שעושה תורתו קבע ומלאכתו עראי הקב"ה ישמרהו מכל דבר רע שלא יצטרך לבטל מלימוד התורה ולא יתן בלב המלך העריץ לקחתו לעשות מלאכתו וגם בענין דר"א יסתפק במועט כדי חיותו כי מלאכת הצדיק מתברכת ונפשו שמחה בחלקו וכן בצד ההפוך כאשר פורק מעליו עול תורה יתן השם בלב המלך ללוקחו ויהיה נודד וטורח כל הזמן ולא יסתפק במה שיש לו ואוהב כסף לא ישבע כסף ואז כל ימיו צער ומכאובים.

בתפארת ישראל כתב שהמשנה מדברת על הניגודים המקבל בצד אחד והפורק בצד שני ומה עם הביניים כאשר לא מקבל עליו ולא פורק ממנו אומר התפארת ישראל שאז המצב יהיה לא מעבירין אך גם לא מוסיפים.

בספורנו כתב שהמקבל על עצמו הכוונה שמוסיף על עצמו יותר ממה שחייב ולכן הפורק זה אשר שנה ופירש שקשה מכולם כמו שנאמר תחת אשר לא עבדת....ועבדת את אויבך [ויצא מדבריו כי אין כאן ניגודים רחוקים אלא או מקבל או פורק] אך א"כ איך היה לו עול מלכות דהא קודם לכן לא היה שנה ופירש ומימלא לא שמו עליו עול מלכות א"כ אין מה להעביר ממנו וצ"ל שעול מלכות יש בכל מצב אבל בצורה קלה אך אם שנה ופירש מקבל יותר מן הראוי לכל אדם.

במדרש שמואל כתב עול תורה - שממית עצמו עליה כגון פת במלח תאכל וכי ובחפץ חיים כתב על הלימוד בקביעות ולא יתרוץ ממנה דיש ללמוד את התורה בדרך עול ולא בדרך תענוג כל הדברים הללו גורמים שעול התורה יהיה עליו חזק וככל שעול התורה מונח עליו יותר בקביעות יותר בעול ויותר ללא עונג זה גורם ששאר העולים לא יפריעו ורבינו הר"ר יחזקאל לוינשטיין כתב שהאדם ראשית בריאתו היתה שיהיה לו עול כמו שצויהו השם בגן עדן לעובדה ולשומרה אך ללא עול לא יתכן חיים כאלה לכן יש יחסי גומלים בין קבלת עול תורה לקבלת עול מלכות ועול דר"א וככל שקבלת עול תורה חזק יותר כך זה דוחה את עול המלכות והדר"א ולכן כתב שצריך כל יום לקבל על עצמו בפה ובקבלה מפורשת ומביא מהגר"א שכל יום יום יאמר האדם הריני מקבל על עצמי עול תורה.

ברגע האחרון!! לפני שיהיה מאוחר

ארגון משובב נתיבות

מרכז להצלה רוחנית

057-3133330 057-3102044/8/9 057-3140000

הקופה הקדושה
החזקת ב' תשס"ח

הקופה שגדולי הדור סומכים וממליצים עליה
תורמים לעניי העיר ורואים ישועות

הקופה הקדושה
החזקת ב' תשס"ח

מהדורה זו יו"ל לאחר חג השבועות, לבקשת רבים

לקביעת חברותא 9141217

24 שעות ביממה

דרושים לחברותא

נושא	מקום	שעה	טלפון
גמ' נשים	עדיף שד"ח		052-7451481
גמ'	ברכפלד		050-4125972
גמ' מועד, דף ליום			054-8414585
מחפש שיעור דף היומי			052-7661249
מתקיים שיעור דף היומי	נתיבות המשפט 111	7:05	
ח"מ לטוען רבני	כולל קול יעקב	בוקר וגם אחה"צ	054-9729402
גמ'	חפציבה, בביתי	פעמים בשבוע 1:00-11:30	054-4737360
דף היומי	זכרון משה		052-7674594
גמ' נשים/ניזקין, ללמד אברך	יש ימים בוקר ויש אחה"צ		9298517
טוש"ע ובי' אפשרות למילה	גבעה דרומית		052-7170366
מס' שבת עם הלכה	קמח	10 עד 1 בהתמדה	054-8424322
מחשבה	ברכפלד		9798997
כיצד מברכין/חזרה יבמות,טוטה	ברכפלד		052-6363938
מחפש שיעור בגמ' באנגלית			9790869
גמ' [מוכן לשלם]	מוקדם		054-7242912
גמ' עדיף ברכות, רשי' ותוס' בהבנה	מוקדם	9:00-12:00 חוץ מיום ה'	050-9444377
הלכה	ברכפלד		9760370
הלכה	זכרון משה	9:00-10:30	054-8441568
גמרא/הלכה	שעת אחת		054-8474254
פתוח	בטלפון	6:00-6:30	052-7150853
מחפש שיעור דף היומי		8:30	052-3133772
מס' נידה מדף סי"ט ע"ב	אוה"ח 27 בכולל	10:00-1:00	054-8487793
דף היומי	משך חכמה		057-3114454
הלכות שבת	ברכפלד		050-4111403
שהיה והטמנה טוש"ע בעיון	משך חכמה		9743984
אמצע ב"ב/מ"ב ח"ב	כולל אוהל ישראל (הרב ליברמן)	11:20-1:00	052-7631259
גמ' לא יחפור	ח"ח או תחילת נתי"מ	10:30	9740115
הל' שבת מ"ב	זכרון משה		054-8407310
מגילה	גריין פארק	3:00 - 5:00	052-7324862
דף היומי	קרוי פארק	5:00 - 4:00	054-8415403
הלכה יו"ד	אוהל מנחם/קמח עד המרכזי	4:00-7:00 חלקי	052-7620812
טוש"ע שהיה והטמנה	כולל עטרת שלמה		9790821
אמצע ב"ב/מ"ב ח"ב	כולל אוהל ישראל (הרב ליברמן)		052-7631259
דף היומי	בביתי		057-3101491
כיצד מברכין/חזרה יבמות,טוטה	ברכפלד		9790869
פרקים בנשים ניזקין	גבעה דרומית	4:30 או אחרי	9740115
בבא בתרא, עמוד ליום	נאות שמחה	4:15 - 5:30	054-8413093
מחפש שיעור דף היומי	משובב נתיבות/חזון דוד/סמיני פורישטיין		052-7162450
עדיפות להלכה	ברכפלד	3:00-6:30 חלקי	052-7662282
מס' שבת מהאורג	ביכ"נ אביעזרי		057-3139934
הלכות שבת	ברכפלד		050-4111403
הלכה	ברכפלד - וזאת ליהודה		054-8485609
פתוח	קמ"ח	4:00 - 5:30	054-8424322
הל' שבת מ"ב	זכרון משה		054-8407310
הלכות מקוואות	בבית/היכל הגר"ם	9:00 - 11:00	052-8952613
דף היומי (רצוי אברך מבורג)	שאנת ארי"ה	9:15 - 10:15	052-7632205
שיעור במס' יומא	ברכפלד	9:30 - 10:30	050-4171130
מס' ברכות דף ליום	ברכפלד	9:30 - 11:00	054-8403599
טור, שו"ע, מ"ב	ברכפלד		03-6744038
מחפש שיעור דף היומי	נאות הפסגה		
שיעור דף היומי	אוה"ח 27 - נתיבי הישיבות	7:45	
מ"ב דרשו	ברכפלד - בני הישיבות	10:45 - 9:15	9799833
נביא/פרקי אבות, וכדומה	ברכפלד, עדיף בביתי		052-7136602
גמ'/הלכה	שאנת אריה/קצוה"ח	7:00	054-8424663
מחפש שיעור דף היומי	תחלת נתי"מ/שד"ח	9:30	050-3140972
פתוח	בביתי בחשמונאים		9285124
גמיש. להשאיר הודעה	זכרון משה/היכל יצחק	9:00 - 10:00	6374394
בבא מציעא	גריין פרק	9:00 - 10:30	054-8462669
מ"ב הלכות שבת	חצי שעה מתוך	9:00-11:30	052-7697695
נידה בבקיאיות	ברכפלד בכיכר	בכולל ערב	052-7656412
פתוח	אוה"ח/ח"ח	10:00-9:00	052-7627926
הלכות	בטלפון	שעה/שעתיים	050-4164124
הלכות סת"ם			050-2553310
הלכות דינים			052-7617912
שמיה' יומי	אפשר בטלפון		050-4116772

תחיית המתים במושגי החזו"א

קבלנו את התורה, ומשה רבינו הוריד לחות ראשונות ושברן. וביכולת הוריד לחות שניות לחות אבן. וכתוב ברוי שמירת שבת והק' מרנא ורבנא החת"ס איך הכניס הלכות מרשות הרבים לרשות היחיד. על כרחך - מותר החת"ס הוואל חיילי. ולתורה תלוי בזה הרי זה דוחה שבת כמו פיקוח נפש דדרשין ושומר... לעשות שבתות הרבה. שיחלל שבת אחת כדי שישמרו שבתות הרבה. הכא נמי בהורדת הלוחות ביום הכיפורים כדי לשמור שבתות הרבה.

והדברים מבהילים כל רעיון. דהיינו בלי הלוחות. זה גדר של פיקוח נפש. ונפסק להלכה בס' תס"ח סעיף' בהגה"ה ונהגו שלא להקיז דם בשום ענין ואין לשנות וכו' המ"ב סקל"ח דבערב שבתות יצא שד טבוח שמו ואילו לא קיבלו ישראל את התורה היי טבוח להו לבשריהו ולדמיהו וזרו רבנו על כל ענין משום ערב שבתות וזה מדברי הגמ' בשבת קכ"ט ע"ב. א"כ מן להדיא בגמ' - כן שמעתי א"ן זה משום שפעם היה כזה דבר. אלא כל שנה ושנה בערב שבתות יוצא כזה מדיק ולכן אסור היום בזמנינו בערב שבתות להקיז דם משום הסכנה. והרי זה ממש פקוח נפש שנקבל את התורה כל שנה מחדש, כל שנה גם מתפראים כל החולים, כל שנה גם טל של תחית המתים. להלן בסיפור שלפנינו יטיב לדעת מה ההגדרה של 'תחית המתים' אלעזר מהי החזו"א זק"ק! ישיבת נכנסת חזקיהו היה פגע בזכרון יעקב. שם היה מטיגח באותו זמן בחור מבוגר בשנים. בר דעת ותי' חיל דולו שהיטיב להדריך ולנווט את הישיבה בנועם ובתבונה רבה שמו הגוי'ח ר' יצחק גרינברג זצ"ל [פסחת תקוה] שמעתי ממנו בחבורה' החארות לחיי. כשהוא עצמו התחנך וזה היה בשבת תשי"ב בדרך לחופה התלווה אליו האולם הצדיק רבי אליהו לאפאין זק"ק. ולכום חשבו שהוא מלה אתו לחופה ומדבר עמו דברים גבוהים ונשגבים אבל האמת היתה שהוא שאל אותו כמה פרטים בהנהגת החבורים כיון שהוא היה משגיח אחריהו. ולכן רצה לדעת כמה דברים הנוצצים בנשכיב הנהגת הישיבה והבחור הזה דבר עמו בדרך לחופה של ר' יצחק!!

החן הצעיר עבר לגור בירושלים ומאד התחבב על מן הרב מבריסק. ועל עוד הרבה גדולי הרבנים. האמן ר' צבי פסח פרנק זצ"ל התחבב עמו ביותר ונהיה מורו מואד מבין עוזריו הראשיים עד כדי כך שמינתה 'הרב פרנק' לר' יצחק - שיהיה אחראי על כל המקואות בכל ירושלים. ועוד הרבה דברים נשגבים וממש קריטיים לכל האידישקייט של היהדות החרדית באותם הזמנים הוא ר' יצחק היה אחראי. וסדרו על צד היותר טוב לשביעות רצון כולם. בין השיטין ספר לי מעשי מה שישיבה בחורים נוהג היום היחידי המבא 80% מזה זה בזכותו. וספר בהרחבה מהמבא היה המעשה.

כפי ר' יצחק עושה חיל בעבודת הקודש בירושלים של מעלה בתקופה הזוהרת של מן הגר"י ומן ר' איסר זלמן ועוד גדולי ישראל.

בחודש אדר תשי"ג מגיעה אליו משלחת מהישיבה בפתחת תקוה. שיכוב להיות שם משגיח הדברים לא התקבלו על לבו, אבל משלחת לחצו ולחצו. ומה היה בידם להגיע עבור עבודת הקודש להיות משגיח בכלל הישיבה הקדושה.

הכולן משכורת וזמנה ובנוסף - המקום שרצו להציע לו לגור זה היה רפת מקורה, כן, רפת של פרות, שרוקנו אותה מהפרות. היא השטתה הזה הם עשו למושב בני דינים וגדו וכו' זה מה שהיה בידם להציע באים הם.

אבל בעיקר מה שמענו את ר' יצחק מהלמכים להצעה זו. מה אם כל האידישקייט שהוא כרגע אחראי על זה. כל המקואות בירושלים באחריותו ועוד כהנה וכהנה.

ובנוסף להגיע למקום תורה חדש, משגיח חדש באיירה של חודש אדר דהיינו פורים. זה ודאי שלא בא בחשבון. בקיצור כל החשבונות ביחד. בירושלים יש לו משכורת מכובדת בית ראי למגורים וכו' וכו'. ר' יצחק לא הסכים. אבל אנשי המשלחת לא הרפו. הם ידעו שיש לר' יצחק קשר מאוד הדוק וחביב גם אלז מן החזו"א ולחצו עליו שישאל שאלה גורלית זו את מן החזו"א. לא היה לר' יצחק ספק שמתחילה יסלול דבר זה. אבל נתן את הסכמתו ואמירתו שישאל את החזו"א. כל מי שר' יצחק גועץ באותו זמן על הצעה זו. כולם דחו זאת על הסף. אבל כשר' יצחק נכנס ושטח לפני החזו"א את הענין. ענה לו החזו"א חטט מחר לפתח תקוה להיות שם משגיח. הדבר נפל על ר' יצחק כרגע ביום בהיר ושטח שם שנית את המבראי מדוע לא לישוע לשם עכשיו. בתוך הדברים גם טען מה יהיה עם כל המקואות שהוא כרגע אחראי עליהם ומה יהיה עם מקוה עבר כלל ישראל.

אבל החזו"א השיב לו. אפס' כשישאל לפתח תקוה מחר. ואמר שכובן הטקטי זהו שיקדים להיות משגיח בר מנעטק ולא יחכה עד תחילת הזמן הבא ר"ח א"ר. כי גם זה עלה בתוך הדברים שגם אם יעבור לעבודת הקודש להיות משגיח. אז יעבור ברח"א א"י ולא בתחילת אדר באיירה של פורים. מקום חדש. משגיח חדש. אבל החזו"א מורה ובה שיעבור עכשיו מיד. ואמר לו החזו"א בזמן הקצר הזה יבוא בחור, ותמשים שנה אחרי כשר' יצחק מספר מתפטר בתוך דברי, אה, החזו"א לא אמר אולי יבוא בחור, אלא החזו"א אמר בזמן הקצר הזה יבוא בחור ואתה תרוםם אותו לבן תורה. זה שוה יתרו מכל האידישקייט שאתה עושה עכשיו. פסק

מונש ע"י:

ארגון "משובב נתיבות"
מרכז להצלה רוחנית